

II RIIGIKOGU

8. istungjärk.

Protokoll nr. 221 (4).

1925. a.

II Riigikogu koosolek 28. aprillil 1925. a. kell 5 p. l.

Kokku on tulnud 85 Riigikogu liiget.

Walitsuse looshis: Riigiwanem **J. Jaakson**, kohtuminister **R. Gabrel**, põllutöominister **A. Kerem**, sõjaminister **J. Soots**, teedeminister **K. Wirma**, töö-hoolekandeminister **Chr. Kaarna**.

P ä e w a k o r d :

1. Kaitseliidu heaks wõetawa maksu seaduse täiendamise seadus — redaktsiooni komisjoni ettepanek.

2. Kanamunade wäljaweo kontrolli seadus — rahaasjanduse komisjoni ettepanek.

3. Maaseaduse täiendamise ja muutmise seadus — II lugemisel.

4. Küütide määruse § 6. muutmise seadus — üldkomisjoni ettepanek.

5. Hoolekandeseadus — II lugemisel.

6. Riigimaade põlisele tarwitamisele ja omanduseks andmise seadus — II lugemisel.

7. Maanteede seadus — omawalitsuse komisjoni ettepanek.

8. Eesti wabariigi Tartu ülikooli seadus — II lugemisel.

Koosolekut juhatab abiesimees **A. Jürman**.

Sekretääri kohal sekretäär **T. Kalbus**, wahepeal abisekretäär **J. Holberg**, pärast abisekretäär **J. Piiskar**.

Koosolek algab kell 5.25 min.

1. Päewakorra täiendamine. Juhataja **A. Jürman**: Awan Riigikogu koosoleku. Päewakord on Riigikogu liigetele kätte saadetud. Päewakorra täiendamiseks on tulnud ettepanek, wõtta päewakorra esimeseks punktiks komisjonide täiendawad walmised. (H ä ä l e t a t a k s e.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud, sellega loen ka päewakorra täiendatud kujul wastuwõetuks.

Enne päewakorra juurde asumist on sõna sekretääril teadaande korras.

2. Teadaandmine komisjonidesse antud seaduseel nõude ning esitise kohta.

Sekretäär **T. Kalbus**: Riigikogu juhatus poolt on komisjonidesse antud.

1. Wabariigi Walitsuse esitis II Riigikogu walimistel esinenud „Töörahwa ühise wäerinna“ nimekirjade maksuwustaks tunnustamise kohta — koosseisu komisjoni.

2. Riigiraudtee teenijate ja tööliste preemiade ja lisatasude maksmise seaduse posti-telegraafi-telefoni ametkonna teenijate ja tööliste peale laiendamise seadus — rahaasjanduse komisjoni.

3. Linnade heaks wõetawa korteri ja äriruumide maksu seadus — rahaasjanduse komisjoni.

4. Tuletõrje seadus § 10. muutmise seadus — üldkomisjoni.

5. Wabatahtliku tuletõrje ühingute tuletõrje komandode liigete pensioni ja toetusraha seadus — rahaasjanduse komisjoni.

6. Kaitsewäelaste korteriga warustamise määruse äramuutmise seadus — riigikaitse komisjoni.

3. Komisjonide täiendawad walmised.

Juhataja **A. Jürman**: Rkl. Tiks'i poolt on iseseiswa sotsialistliku töölispartei Riigikogu rühma nimel ettepanek tulnud, walida maakomisjoni komisjonist tagasiastunud rkl. Saawo asemele rkl. Metusala. (H ä ä l e t a t a k s e.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

4. Kaitseliidu heaks wõetawa maksu seaduse täiendamise seadus — redaktsioon.

Redaktsiooni komisjoni aruandja **O. Gustawson** kannab ette ja nähtawa enamusega wõetakse wastu redaktsiooni komisjoni ettepanek. Redaktsiooni komisjon paneb Riigikogule ette wastu wõtta „Kaitseliidu heaks wõetawa maksu seaduse täiendamise seaduse“ lõpulik re-

daktsioon Riigikogu poolt kolmandal lugemisel wastuwõetud kujul ilma muudatusteta.

5. Kanamunade väljaveo kontrolli seadus — I lugemisel. Rahaasjanduse komisjoni aruandja K. Tonkman: Austatud Riigikogu liikmed! Rahaasjanduse komisjon ühines üldistes joontes Wabariigi Walitsuse poolt esitatud kanamunade väljaveo kontrolli seadusega ja seadusele juurdelitatud seletuskirjaga, selle juures tehes ainult paar parandust ja nimelt § 1 juures, kus täiendati ühte lauset järgmiselt, et lubade väljaandmisel tuleb nõuda eksporditööridelt, et neil oleksid ekspordinõutele wastawad ruumid ja sisseaad. See parandus oli waja sellepärast, et väljaweetawad kanamunad hästi sisse pakitaks ja alal hoitaks, et nende wäärtus ei alaneks, mis aitaks meie kanamunade nõudmist wäljamaal edendada. See oleks aga wõimalik ainult kanamunade kontroleerimisel ja selleks oleks waja ruumi, kus munad kontroleeritaks ja alal hoitaks. Teine parandus tehti § 6 lõpul, kus täiendati tähendatud paragrahwi lõppu uue järgmise lausega: „Kontroleerimise kuludest ülejääw summa kulutatakse linnukaswatamise edendamiseks.“ Seda parandust põhjendab rahaasjanduse komisjon sellega, et linnukaswatamine on alles algastmel ja selle edendamiseks läheb hädasti raha tarwis, millega linnukaswatamist edendada saab. Seega läheks wäljasaatmise kontroleerimise kuludest ülejäänud summa linnukaswatamise edendamiseks, ja põllutöoministeeriumil oleks õigus neid summasisid wabalt, oma äranägemise järgi tarwitada.

Kanamunade kontrolli seadus on hädatarwilik. Wäikepõllumajanduses saab linnukaswatamine tulewikus tähtsamaks sissetulekuallikaks, kui wõimalus awaneb linnukaswatamist arendada ja linnukaswatamise saadusi, mune, kui ka kodulindusid wälja wedada. Selleks on aga tarwilik kontroll. Kui kontrolli mitte ei oleks, siis wõib juhtuda, et üksikud ärimehed ja spekulandid saadawad alawäärtuslikku kaupa wäljamaale, kus nagu teada nõutakse ainult heawäärtuslikku kaupa. On tarwilik, et kanamunade väljaveo kontroll maksma pandaks, kus põllutöoministril õigus oleks wastawaid määrusi wälja anda, ja selle üle kontrolli

pidada, mis wälja weetakse. Seda näeme wõi alal, kus sihikindlalt selle poole on püütud, et wõi headust tõsta ja wäljamaal sellele turgu leida. Oleks wäga soowida, et Wabariigi Walitsus kiires korras esitaks Riigikogule liha väljaveo kontrolliseaduse, sest nagu teada weetakse meil hulk sealiha wälja ja sellest saawad meie põllumehed ja riik suure sissetuleku. Kuid sealihaga wäljavedu on alles algastmel ja seda tuleb arendada. Sellejuures kuuleme, et Wenemaalt weetakse alawäärtuslikku sealihaga Eesti, kus see siin ümber töötatakse ja wälja wiiakse ning müüakse Inglise turul Eesti sealihaga, Eesti peki nime all, mis nii hea wäärtusega liha ei ole, kui Eestis kaswatatud sealihaga.

Kui liha wäljaveo kontrolli seadus wälja antakse, siis kaoks ka niisugune ebanähtus ja oleks Eesti sealihaga kaubale ja wäljaveole suureks toeks.

Teen ettepaneku rahaasjanduse komisjoni nimel kanamunade wäljaveo kontrolliseadus I lugemisel wastu wõtta.

Juhataja A. Jürman: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on käesolew seaduseelnõu I lugemisel wastu wõetud.

6. Maaseaduse täiendamise ja muutmise seadus — II lugemisel. Üldkomisjoni aruandja J. Temant puudub; aruandja kohuseid täidab kaasaruandja rkl. Rei. Wiimasel Riigikogu koosolekul wõeti wastu § 3 kohta parandused, kuna § 3 lõpuliikult hääletamata jäi. Sel korral oli korra kohta ettepanek tehtud, et osade wiisi hääletada. Et see küsimus otsekohe ei ole kodukorras ette nähtud, siis tuli see küsimus juhatuses arutamisele. Juhatus otsustas selle küsimuse lõpuliik lahendamise anda kodukorra komisjoni kätte. Senni aga kui see küsimus lõpuliikult lahendatud ei ole, siis pärast paranduste wastuwõtmist ei tule paragrahw osade wiisi hääletamisele, kuni selles küsimuses lõpuliik seisukoht ei ole wastu wõetud. Selle peale ei tule waadata kui lõpuliik seisukoha peale, waid lõpuliik seisukoht kujuneb selle järele wälja, kui kodukorra komisjon on selle küsimuse läbi arutanud. Asun § 3 hääletamisele. (Hääletatakse.) § 3. poolt on 40 ja wastu 24 häält, seega on § 3 wastu wõetud.

O. Gustawson (is.): Il lugemisel tegin ma ettepaneku, § 3 hääletada punktide kaupa. Härra Riigikogu koosoleku juhataja on täna seletanud, et see minu ettepanek hääletamisele ei saawat tulla. Nähtawasti loetakse see kodukorra wastaseks. Ometi arwan mina, et kodukorra komisjon teisele seisukohale asuma peaks, ja et vähemalt III lugemisel § 3 tuleb punktide kaupa hääletamisele. Eeldades, et sellel hääletamisel punkt 2, mis käsitab kirikumaade küsimust... (A. Anderkopp, tõer.: Seletage ära, milles Teie punkti näete, siis on selgem.) Need punktid on paragrahwis selgetena olemas, härra Anderkopp, wõtke waid ja lugege: p. 1), 2), 3), — kuni 7-dani.

Juhataja **A. Jürman**: Palun kahekõnesid mitte pidada.

O. Gustawson (is.): Eeldades, et punkt 2, mis käsitab kirikumaade küsimust, tagasi lükatakse, teen ma ettepaneku koguduste maade küsimus lahendada eriparagrahwiga — § 3a-ga järgmisel kujul:

„Kogudustele eraldatakse senni koguduste ja kirikuteenijate käes kasutada olnud, väljaspool linnade ja alewite administratiiv-piirkonde kui ka siseministri poolt kinnitatawate alewikkude ehituspiirkonde asuwate koguduse- ja riigimaadest, riigimaade planeerimise korras maad kogusuuruse mitte üle 50 hektaari, mis antakse kogudustele kirikuteenijate isiklikuks tarwitamiseks maaseaduse § 15 p. b) ettenähtud alustel.

Tagasiantawatest maadest eraldatakse ja jääwad tagasi andmata igal juhtumisel:

a) koolimajad ühes seaduse järele nõuetawa koolimaaga;

b) iseseiswad wäikemaapidamised, mille pidajateks ei ole koguduse teenijad;

c) tööstus- ja äriettewõtete ning elumajade alused krundid, samuti kõik muud senni wäljaantud iseseiswad rendiüksused.“

See ettepanek erineb § 3-da p. 2-sest esiteks sellega, et selle paragrahwi põhjal antakse maad mitte kogudustele omanduseks, waid kasutada nii, nagu seda näeb ette teiste seltside suhtes maaseaduse § 15. p. b). Ma tähendasin juba, et meie rühma arwates mingisuguseid eri-

lisi põhjusi ei ole kogudusi ses suhtes asetada eesõigustatud seisukorda. Teiseks erineb minu ettepanek p. 2-est selle poolest, et ta wõimaldab maad saada mitte ainult ew.-luteriusu kogudustele, waid ka Kreeka-katoliku usu omadele. Teatawasti ei ole üldse Kreeka-katoliku kirikutel oma maid olemas. Nad said maad riigimaade tagawarast ainult kasutamiseks.

Et aga teatud maatükkide tagasiandmise tagajärjel alewikud ja alewid ei satuks wäljapääsemata seisukorda, on sisse wõetud kitsendus, et antakse tagasi ainult need maad, mis wäljaspool alewite piirkonde kui ka kinnitatawate alewikkude ehituspiirkonde. Oma lõpposas sarnaneb minu ettepanek § 3-da p. 2-sele. Kõige öeldu põhjal tohiks mu ettepanek olla wastuwõetaw isegi härradele kristlikkudele.

Juhataja **A. Jürman**: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja **A. Rei**: Komisjoni nimel ei saa selle parandusega ühineda.

Juhataja **A. Jürman**: Rkl. Gustawson'i poolt on tehtud järgmine ettepanek: „Sisse wõtta § 3-a: „Kogudustele eraldatakse senni koguduste ja kirikuteenijate käes kasutada olnud, väljaspool linnade ja alewite administratiiv-piirkonde, kui ka siseministri poolt kinnitatawate alewikkude ehituspiirkonde asuwate koguduse- ja riigimaadest, riigimaade planeerimise korras maad kogusuuruses mitte üle 50 hektaari, mis antakse kogudustele kirikuteenijate isiklikuks tarwitamiseks maaseaduse § 15 p. b) ettenähtud alustel.

Tagasiantawatest maadest eraldatakse ja jääwad tagasi andmata igal juhtumisel:

a) koolimajad ühes seaduse järele nõutawa koolimaaga;

b) iseseiswad wäikemaapidamised, mille pidajateks ei ole koguduse teenijad;

c) tööstus- ja äriettewõtete ning elumajade alused krundid, samuti kõik muud senni wäljaantud iseseiswad rendiüksused.“

Asun hääletamisele. (Hääletatakse.) Ettepaneku poolt on 32 häält, wastu 39, seega on ettepanek tagasi lükatud.

Aruandja A. Rei (loeb):

§ 4. Kõik need iseseiswate üksustena kinnistusraamatutes äratähendatud maatükid, kui ka mõisatest lahutamata osad, millede kohta olid tehtud wõõrandamise lepingud enne 12. juulit 1917. a., kantakse nende omandajate nimele kinnistusraamatutesse põllutöoministeeriumi poolt wäljantud tunnistuste põhjal. Tunnistused kinnistusraamatutesse kandmiseks antakse omandajatele wälja, kui nende poolt esitatud lepingud kohtu wõi põllutöoministeeriumi poolt tunnustatud.

Samas korras, mis käesolewa paragrahwi esimeses lõikes ette nähtud, wabastatakse wõõrandamisest ja antakse nende lepingu järele omandajatele ka maatükid ja maaosad, mille kohta on wõõrandamislepingud sõlmitud aja jooksul 12. juulist 1917. a. kuni 25. oktoobrini 1919. a., kui need maatükid ei sisalda üle 50 hektaari kõlblikku maad; on maatükid suuremad, siis antakse tagasi 50 hektaari kõlblikku maad. On maatükid ühiselt mitme isiku nimel omandatud, siis antakse tagasi iga üksiku kaasomaniku kohta 50 hektaari kõlblikku maad.

Teises lõikes tähendatud maa-alad ei kuulu selle seaduse järele enam tagasiandmisele:

a) kui nad maaseaduse § 15 p. p. a ja b mõtte kohaselt põllutöoministeeriumi poolt kasutamiseks antud wõi

b) kui need maa-alad praeguste waldajate käes juba 23. aprillist 1918. a. rendi alusel kasutada olid, olgu siis, kui kõigil neil nimetatud juhtumistel praegused kasutajad ise nende waranduste tagasiandmisega nõus on ja seda nõusolekut enne lepingute tegemist teostawad.

M ä r k u s 1. Alewite administratiivpiirides kui ka maakonnawalitsuse ettepanekul siseministri poolt kinnitatawates alewikkude ehituspiirkondades, ei wõi käesolewa paragrahwi teise lõike alusel maad tagasi anda ühele isikule üle ühe hektaari.

M ä r k u s 2. Kõik kinnistamisega seotud kulud kannab omandaja.

J. Jans (sd.): Austatud Riigikogu liikmed! Nagu juba käesolewa seaduse pealkirja juures tähendasin, on see seadus õige kaugeleulatawa tähtsusega, nii põhimõttelikult kui ka sisuliselt. Imelikul wiisil aga ei kommenteerin komisjoni aruandjad seda seadust Riigikogule ette

kandes mitte küllaldaselt, nii et mõnedki Riigikogu liikmed, nende hulgas ka mina, seaduse sisu kohta küllalt teadlikud ei ole. Wõib olla on maakommisjonis ja üldkommisjonis andmeid ette kantud, missugused teistele Riigikogu liikmetele aga teatawad ei ole. Praegu wõeti § 3. wastu, mille kohta ma oleksin soowinud sõna wõtta pärast seda, kui põllutöoministeeriumilt andmeid sain. Nende andmete põhjal juhiksin tähelepanu järgmiste asjaolude peale. Muuseas räägitakse § 3. p. 4. juures ka wiie Narwa wabriku maa-alast. See maa-ala on kawatsetawa Narwa hüdrolektrijaama piirkonnas, nii et selle seaduse § 3. wastuwõtmisega on põhimõttelikult otsustatud warandus riigi käest ära anda, mida pärast arwatawasti kalli raha eest tagasi osta tuleb. Samuti wõeti § 3. p. 4. wastu määrus, mille järele kindlasti tagasi antakse endistele omanikkudele kõik wiinawabrikud, kuigi põllutöoministeerium seda teha ei kawatse. Käesolew seaduse osa on niiviisi redigeeritud, et selles mingisugust kahtlust olla ei saa. Põllutöoministeerium usub, et Riigikohtu seletusega on nende mitte-tagasiandmine lõpulikult otsustatud. Mina aga tean Riigikohtu otsuse motiividest, kuidas seda wõõrandamist põhjendati ja leian, et § 3. p. 4. need alused Riigikohtult on ära wõetud, mille järele wiinawabrikud wõõrandamisele kuuluwad. Peale selle on sama § 3-ga otsustatud, et kõigi nende waranduste kasutamise eest, mis maaseadusega wõõrandatud olid ja mis nüüd tagasi antakse, on endistel omanikkudel õigus kahjutasu nõuda ühel wõi teisel kujul. See küsimus on ka wastuwaidlemata selge. Need asjaolud on ka raha peale hinnates niiwõrd suure wäärtusega, et neid oleks pidanud üksikasjaliselt kommenteerima ja siis oleks Riigikogu õigel teadmisel olnud, mis ta käest ära annab, kui palju see riigile maksma läheb jne.

§ 4-ga on samasugune lugu. § 4-ga antakse tagasi esiteks kõik maatükid, mille kohta on tehtud wõõrandamise lepingud enne 12. juulit 1917. a., teiseks antakse tagasi maatükid, mille kohta wõõrandamise lepingud tehtud 12. juulist 1917. a. kuni 25. oktoobrini 1919. a. Selles paragrahwis pole ette nähtud mingisugust wormi nende lepingute tegemise kohta.

Järelikult wõib neid lepinguid tagant järele teha, niipalju kui pooled soowiwad. (J. Holberg, põl.: Balti eraõigu-

ses on kõik lepingud ühesugused.) Seda ma just ütlesin. See on õige. Põllutöoministeerium on aga arwamisel, et ainult need maatükid tagasiandmisele tulewad, mille kohta põllutöoministeerium senni on andmeid kogunud ja mille kohta tal teateid on. Mingisugust wastawat tingimust ei ole käesolewasse seadusesse üles wõetud, nii et põllutöoministeeriumi arwamine, et ainult need lepingud, mis üles antud ja neid on 842 lepingut 54.458 tiinu kohta, makswaks tulewad tunnistada, ekslik on. Kõige selle pärast leian, et § 4. ebamäärast, juriidilisel läbikaalumata iseloomu kannab, mille tõttu wabaksantawa maa-ala ulatust ette kalkuleerida wõimalik ei ole. Nii aga ilma arwestamata, ilma endiste omanikkude ja riigi wahel wahekordasid selgitamata maad tüki wiisi wabaks anda, ei peaks rahwasitus, kes rahwa ees wastutaw on, teha lubama. Pean ütleva, et isegi endised mõisaomanikud palju korektsemad on Eesti wabariigi vastu, kui tahab seda olla Eesti rahwa poolt walitud esitus. Nimelt olnud sakslaste poolt esitatud seaduseelnõus, mis wist käesolewale seaduseelnõule ka aluseks olnud, paragrahw, kus kindlaks määratud, et mingisugust kahjutasu selle waranduse eest, mis tagasi antakse, maksta ei tule. See paragrahw on kohtuministeeriumi asjatundjate poolt liigseks arwatud ja maha kustutatud. Kuid sakslaste seisukoht on täitsa õige, nad on paremini maksvast eraseadusest aru saanud, kui meie juristid, kes seda seadust omamoodi parandanud on. Mina leian kõige selle pärast, et § 4 niisugusel kujul, nagu ta käesolewas seaduses redigeeritud, wastuwõetaw ei ole, et ta riigile otse kahjulik on ja et tema ulatust ette näha wõimalik ei ole.

O. Gustawson (is.): § 4 käsitab kahte liiki ostumüügi lepingute kinnistamist. Esimesse liiki kuuluvad kõik need lepingud, mis on sõlmitud enne 12. juulit 1917. a. Nendega on asi päris selge. Sest maaseaduse § 4 ütleb: „Wõõrandatawate maaosade kohta tehtud kreposteerimata müügilepingud tunnistatakse makswusetaks, kui nad on tehtud pärast 12. juulit 1917. a. ilma seadusliku kreposteerimise loata.“ Teiste sõnadega, kui lepingud on tehtud enne 12. juulit 1917., tulewad nad tunnustada ja nende põhjal wõõrandatud maatükid jääwad nende omanikkude

kätte. Siin wõib waielda waid selle üle, kas on tarwilik seda iseenesest mõisteta-wat õigust seaduses fikseerida. Üldkommisjonis kaaluti seda küsimust ja leiti lõpuks, et wahepeal olnud suurte muudatuste ja wapustuste tagajärjel puudub uutel waldajatel wõimalus, soetada lepingute kinnistamiseks nõutawaid tarwilikke dokumente ja sellepärast olla tarwis käesolewas seaduses näidata lihtsam tee, kuidas nad saaksid oma faktilisi õigusi ka wormaalselt jalule seada, kinnistades tehtud ostulepinguid.

Mis aga puutub käesolewa § 4. teise ossa, siis peab otsekohe ütleva, et see maaseadusele risti vastu käib. Maaseaduse § 4. ütleb selgel sõnal, et kõik müügilepingud, mis olid tehtud pärast 12. juulit, 1917. a. kui nad on tehtud ilma seadusliku kreposteerimise loata, loetakse makswusetaks. Ja põhjus oli päris selge. Teatawasti awaldati Wene ajutise walituse poolt 12. juulil 1917. a. keelumäärus, mis keelas ilma sellekohase loata igasugused ostumüügi lepingud maatükkide suhtes, et sel teel piiri panna maaga saherdamisele. Keeld oli olemas. Järelikult kõik need, kes tol ajal ostsid wõi müüsid, rikkusid seadust. Ja teatud määral on see seadusrikkujate õiguste jaluleseadmine, kui nüüd tullakse ja tahetakse keelatud ajal sõlmitud lepinguid ometi makswateks tunnistada.

Üldkommisjoni enamus asus aga seisukohale, et seda siiski teha tulla. Sest suurem osa neist maaostjatest olla olnud sarnased, kellele Saksa okupatsiooniwõimud poliitilistel põhjustel oma nõusolekut kinnistamiseks polla andnud, saksasõbralikud olla wastawad load takistamatult saanud. Neile poliitilistele kannatajatele pidawat nüüd vastu tuldama. See seletus lonkab igast jalast. Kõigepealt: need, kes Saksa okupatsiooniwõimuga wae-nujalal olid, ei läinud tol ajal üldse maid ostma, waid kes ostsid, need olid mõisnikkude pailapsed, wõi nagu rahwas neid nimetab — sabarakud. Need olid, kes seda segast ja rasket aega kasutasid selleks, et teha kasulikku kaupa. Sellepärast jäetagu juba need jutud, nagu tahetakse „poliitilistele kannatajatele“ okupatsiooni-ajast head teha sellega, et teatud wõõrandamislepingud kinnistatakse — neil ei ole pära ega põhja.

Mis aga tõsiasi — see, et need kohta-depidajad, kelle kohad okupatsiooniajal maha müüdi, ripuwad maa ja taewa wa-

hel. - Protsentuaalselt üksiku walla kohta on kõigerohkem neid kohti Pärnumaa Uulu-Surju wallas. Seal on terve rida kohte kas täiesti wõi osalt maha müüdnud. Kuidas seal tol ajal ses suhtes kohalik mõisaomanik talitas, selle üle on aastat 3 tagasi kõigile Riigikogu rühmadele Uulu-Surjust õige põhjalikud materjaalid esitatud. Neist materjaalest selgub, et asjaomased rentnikud ei saanud neile seadusega lubatud ostueesõigust tarwitada. Kohad müüdi, wälja arwatud wist 12. juhtumisel, kus nad läksid endistele waldajatele, Pärnu kaupmeestele ja ettewõtjatele, kes kunagi ise maad harinud ei ole ja loomulikult tulewikuski seda harima ei hakka. (Wahelhüüe J. Holberg'i, põl. poolt.) Ma tulen pärast ka selle juurde, härra Holberg, Teie olete küll noor inimene, aga hirmus kannatamatu. Ja kes need olid, kes oma kohad sel teel kaotasid? Lubatagu mul selle kohta tuua waid mõned üksikud näited: Nii kirjutab Soowiku talu rentnik Jüri Stern. „Minu koht on müüdnud Uulu willawabriku omanikule M. Reinik'ule. Müügi korral kohast wõetud 28 wakamaad sood ja selle asemele antud weski tagant talu kõlbmata maad ja Kiwiselja talumaad. Poeg sai minul Eesti wabariigi sõjas surma.“ Soowiku II talu rentnik Karl Sommer tähendab: „Minu koht on müüdnud Pärnu kaupmees A. Parts'ile. Koha küljest ära wõetud laane heinamaad 22 wakamaad, sood 30 wakamaad ja laane heinamaad 8 wakamaad; selle asemele on antud Kiwiselja talu kohast ja Silla I maad, nii et minul põldu on, heinamaad ei ole. 3 poega teenisid ilmasõjas ja wabadussõjas.“ Edasi kirjutab Suur-Tautsi talu rentnik Jaan Jürwetson: „Minu koht on müüdnud 1918. aastal Pärnu wiinamüüja Põldsam'ile. Heinamaad 18 wakamaad laane ja 28 wakamaad sood on mõisale wõetud. Nende asemele on Waoke-Tautsi wakutalu ja üks sauna kandikoht antud ilma heinamaata. Olen ühtejäksi kokku 7 aastat, Wene ja Eesti wabadussõjas olnud.“ Härjapealt kirjutatakse: „Minu koht on müüdnud 1918. aastal Pärnu kaupmees Abras'ele. Heinamaad wõeti kõik ära, asemele anti kõlbmata maad. Olen Eesti wabadussõjas olnud.“ Kiirselja talu rentnik Jüri Jürgens ütleb: „Minu talu küljest on ostetud Rootsi talu külge 12

wakamaad paremat karjamaad, asemele pole kuskilt saanud. Poeg on kogu aeg Eesti wabadussõjas olnud“. Samuti on terve rida teisi kohte. Sel ajal kui kohtade pidajad ise wõi nende pojad liinil wõitlesid waenlase wastu, ei liigutatud kodus lillegi selleks, et nad oma kohad kindlasti kätte oleksid wõinud saada, waatamata, et maanõukogu poolt wastuwõetud määruste põhjal kõik okupatsiooniaegsed maadewõõrandamised tulid tühistada. Mul on absoluutselt arusaamatu, mispärast seadust ses suhtes ei arwatud tarwilikuks täita. (K. Tonkman, põl.: See kõne on hiljaks jäänud, need kohad on nende käes!) Ma tulen ka selle juurde tagasi, härra Tonkman. Siamaani on kõigile seesuguste kohtade rentnikkudele antud ainult üheaastased rendilepingud. Ja need rentnikud kartku igal kewadel, et nende kohad ära wõetakse. (K. Tonkman, põl.: See on kõigeuue mood praegu, et peremeestele leping antakse!) Walitsus põllutööministeeriumiga eesotsas, ei ole siamaani midagi teinud selleks, et lõpulikult lahendada wahekordi nende rentnikkudega, isegi hoonete ehitamiseks pole luba antud, muust koguni kõnelemata. Rentnikud on tahtnud ehitada uusi hooneid, kuid neile on öeldud: kohtade saatus on otsustamata, sellepärast ei tarwitse teil ehitamisi ette wõtta. Ja majad muudkui langewad. Siin seotakse rentnikud käsist-jalust. Aga seesama ministeerium ei tee samuti waidluse all olewa riigimaa kasutamise suhtes absoluut mingisuguseid takistusi seal, kus mängus suured saksad. Näiteks endise Keila mõisa maakoha „Nahjala“ lugu. Selle koha wõõrandamata jätmise wastu on riigikontroll andnud kaebtuse Riigikohtu ja protsess on seal alles käsil. Selle peale waatamata aga talitai mõisnik maaga, nagu oleks see täiesti tema ema. Terwelt 8 popsikohta, mis seal maa peal, on maha müüdnud. Täna wüwardab härra Tiesen weel 4. popsniku kohad maha müüa. Põllutööministeerium aga waatab waikides pealt, ega tee midagi selleks, et popsid oleksid kaitstud vähemalt niikaua, kunni kohus on otsuse teinud. Seal wõib „härra“ takistamatult talitada, nõnda nagu ta tahab. (Põllutööminister A. Kerem: Seal on kaitseseedus olemas!) — K. Päts, põl.: Mis temal seadu-

sest. Tema tahab — ja see on kõik!)

Üldkomisjonis olid just härrad põllumehed need, kes tahtsid ja üpris raskeid asju. Wabariigi Walitsuse ettepanekus lubati kinnitada ainult nende kohtade wõõrandamislepingsid, milliste omandajad on asunud nende kohtade waldamisele ning neid praegu tegelikult peawad. Härrad põllumehed olid need, kes tahtsid waldamismomendi seadusest hoopis wälja jätta. Härra Holberg'ki wist ei suuda salata, et põllumeeste häälteenamusega see otsus üldkomisjonis kord wastu wõetigi. Ma küsin nüüd teilt härrad põllumehed: miks teie kõnelete sellest, et mahamüüdud kohad ometi wõiwad jääda nende praeguste waldajate kätte? Teie seisukohale püsima jäädes oleksid nad kohtadelt karwupidi wälja wisatud, waatamata, et nad neid kohti põliselt pidanud ja et mitmel neist pojad wabadussõjas surma saanud. (K. Tonkman, põl.: Kohad on nende käes.) Härra Tonkman, Teil näikse küll olevat eriti raske pea, aga Teiegi peaksite saama aru: kui Teie rühma poolt tehtud ettepanek — waldamismoment wälja jätta — oleks wastu wõetud wõi wastu wõetaks, siis suur hulk põliseid rentnikke oma kohtadest 1. mail 1925. a. wälja lendama peaksid. Ma küsin teilt, härrad põllumehed, missugused põllumehed need on, kelle huwisid teie sellega kaitsete. (Hulgalisel wahel hüüded.) Minge küsige Pärnus hangeldajate kaupmeeste käest, mitu poega neil wabadussõjas on langenud. Mina arwan, et Teie neid kuigi palju ei leia. Aga need rentnikud, kelle pojad tõesti langenud, tahate teie nende põlistelt kohtadelt minema peksta.

Aga õnneks jõuti ometi teistkordse hääletamise tagajärjel üldkomisjoniski nii kaugele, et põllumeeste plaan, waldamismoment wälja jätta ja sellega kõiki teatud aja kestes tehtud wõõrandamislepingsid tunnustada, läbi kukkus ja kompromiss-ettepanek wastu wõeti. Selle kompromissi autor oli härra Holberg. Ta ootab juba ammu, et ma seda nimetaksin. (K. Tonkman, põl.: Kas Holberg põllumees ei ole?) Ma olen nüüd Teile, härra Holberg, selle meelehea teinud. Waatleme nüüd lähemalt seda kompromiss-ettepanekut. Härra Holberg on ettepanekuga lihtsalt pööranud „latsel tõise otsa“. Enne oli üles seatud põhimõte: tuleb wahet teha pärisostjate ja

ebaostjate wahel. Esimestele taheti kohad kinnitada, teistele mitte. Et seda tabada, tehti tingimuseks — kinnistamisele tulewad ainult nende maakohtade wõi nende osade wõõrandamislepingsid, milliste omandajad on asunud nende waldamisele ning neid praegu peawad. Puudub see tingimus, ei loeta wõõrandamislepingsid makswaks ja kohad jääwad edasi praeguste waldajate kätte.

Waatame aga nüüd, kuidas härra Holberg on selle põhimõtte walanud seaduse wormi. Härra Holberg'i ettepanek on järgmine: (K. Päts, põl.: On see Holberg'i ettepanek wõi on see komisjoni ettepanek?) See oli härra Holberg'i ettepanek, mida eriti südilt kaitses härra Temant ja mille põllumeeste enamus üldkomisjonis juhusliku häälteenamusega wastu wõttis. (Naer.) Härra Holberg'i ettepaneku II lõige lausub: „Teises lõikes tähendatud maa-alad ei kuulu selle seaduse järgi enam tagasiandmisele: a) kui nad maa-seaduse § 15 p.p. a ja b mõtte kohaselt põllutöoministeriumi poolt kasutamiseks antud, wõi b) kui need maa-alad praeguste waldajate käes juba 23. aprillist 1918. a. rendi alusel kasutada olid.“ Järelikult — kui maa on kätte antud waldajatele maaseaduse § 15 p.p. a ja b põhjal, siis ei tunnustata neid maid uute waldajate omanduseks, waid nad jääwad riigi rendimaaks edasi. (J. Holberg, põl.: Just tunnustatakse.) Armas härra Holberg, wõtke kätte ja lugege weel kord oma ettepaneku teise lõike sissejuhatawat osa: „Teises lõikes tähendatud maa-alad ei kuulu selle seaduse järgi enam tagasiandmisele. Järelikult kõik need, kes ise oma kohad on ära ostnud ja kellele põllutöoministerium maaseaduse § 15 p. a põhjal need maad waldamiseks on andnud, ei saa ostetud kohti päriks. (Wahel hüüdes J. Holberg'i põl.: poolt.) Samuti ei tunnustata nende kohawaldajate ostulepingsid, kes oma kohti wallanud juba 23. aprillist 1918. a. — nendegi maad jääwad edasi riigi omanduseks. Mis on see muud kui esialgse põhimõtte pea peale pööramine! Just need, kelle ostulepingsid nimelt tunnustada taheti, waadaku lihtsalt läbi wiie. Põllutöoministerium on kohustatud wastawa parandusega esinema, muidu keedetakse sarnane supp, mida keegi süüa ega seedida ei suuda. Kui parandust pleenumis teha ei usaldata, siis tuleks

käesolew paragrahw üldkommisjoni tagasi anda. Seda wastu wõtta esitatud kujul ei ole mingit mõtet.

Peale selle ei ole päris selge käesolewa paragrahwi suhtumine § 6-daga. Tähendatud paragrahw kõneleb samuti maist, mis juba wälja antud maaseaduse § 15 a. põhjal. Nende asemele aga antakse nende endistele omanikkudele mujalt wastawalt maad. Tekib küsimus, kas kuuluvad ka käesolewa paragrahwi „kannatajad“ nende hulka, keda mujalt antud maaga rahuldada tuleb. Kõigil neil põhjustel teen ma ettepaneku anda käesolew paragrahw tagasi üldkommisjoni.

M. Martna (sd.): Selle seaduse puuduste kohta on juba rohkesti räägitud ja näib, et nende puuduste näitamine põhjendatud on, vähemalt suuremalt osalt. Kui aga nüüd sellest hoolimata ka § 4. wastu wõetakse, mitte komisjoni ei saadeta, siis teen ma selle kohta paranduse. Minu parandus, mida ma ette panen, põhjeneb nende wäidete peal, mis ma § 3 juures ette kandsin ja mis wastu wõeti. Minu ettepanek § 4 kohta on järgmine: „Panen ette wälja jätta § 4. teise lõike lõpp, alates wiendal real olewate sõnadega: „Kui need maatükid...“ kunni „lepingute tegemist teostawad“ see on wiienda lõike lõpuni.

Ühtlasi teen ettepaneku uus paragrahw wäljajätmiseks ettepanud osast moodustada. See uus paragrahw kõlaks järgmiselt:

„§ 4-a Käesolewa seaduse § 3 p. 1 ja § 4 tähendatud maatükid (Landstellen) wõi nende osad ei kuulu selle seaduse järele enam tagasiandmisele:

a) kui nad maaseaduse § 15 p.p. a ja b mõtte kohaselt põllutööministeeriumi poolt kasutamiseks antud, wõi

b) kui nad praeguste pidajate käes juba 23. aprillist 1918. a. rendilepingu alusel kasutada on olnud, ehk olgu siis, kui nende praegused kasutajad ise neid tagasi anda tahawad.“

Selle ettepanekuga tahan ma nimelt seadust selles mõttes täiendada, et maatükid, mis nende omanikkudele selle seaduse põhjal tagasi antakse, kui nende maatükkide peal wäljarenditud kohti wõi maapidamise üksusi on, nagu siin kõneldi, et üks nõndanimetatud „Landstelle“ on üle 2000 hektaari suur ja selle peal olewat 68 renditalu. Kui see terve maatükk endisele omanikule tagasi antakse,

ilma et nende renditalunikkude kohti neile kindlustataks, siis jääks sellele suure maatüki omanikule õigus neid rentnike üles öelda. Juurdewõetawa § 4-a põhjal poleks tal seda õigust, waid need maatükid, mis wälja renditud, ükskõik missuguse nimetuse all, need ei kuuluks mitte enam tagasiandmisele, waid need jääksid nende rentnikkudele, wõi saaksid nende praegustele pidajatele kindlustatud.

Põllutööminister A. Kerem:

Austatud Riigikogu liikmed! Ma teen ettepaneku sellest paragrahwist wälja jätta II ja III lõige ühes märkustega järgmistel notiiwidel.

Siin juba warem tähendati asjaolude peale, et komisjonis ei ole tagasiandawate maade juures waldamise momenti sisse wiia otsustatud. Et see tuntawaid raskendusi teeb, on päris õige, sest ta wõimaldaks lepingute tegemist tagant järele, wõi siis peaks nende lepingute sõlmimise tähtaja kontroleerimine äärmise piinlikkusega läbi wiidud olema; see protseduur wõiks aga õige keeruliseks kujuneda.

Teiseks on ka teataw liik maapidajaid, näiteks maanõukogu määruse põhjal 1919. a. endistele kohtadele tagasiasetatud rentnikud, kes sinna hiljem, kui 1918. a. kewadel asunud. Järelikult, kui sarnase rentniku koht ära müüdüd, siis peaks rentnik oma kohast lahkuma ja uus ostja saaks koha omale, sellepeale waatamata, kas ta kohale asuda on suutnud wõi mitte.

Neid asjaolusid arwesse wõttes arwan mina, et käesolew paragrahw tuleks kaheks jagada ja II osa sellest paragrahwist wälja jätta ning selle asemele § 4-a sisse wõtta, mille sisu järgmine oleks:

„Samas korras, mis käesolewa seaduse § 4-das ette nähtud, wabastatakse wõõrandamisest ja antakse lepingu järele omandajatele maatükid ja maaosad, mille kohta on wõõrandamise lepingud sõlmitud pärast 12. juulit 1917. a., kuid enne 25. okt. 1919. a. ja kui lepingu järele omandajad enne 25. okt. 1919. a. nende maa-alade waldamisele asunud ja praegu tegelikult neid peawad, ning omandatud maatüki suurus ei ole üle 50 hektaari kõbulikku maad. On maatükk suurem, siis antakse tagasi kunni 50 hektaari kõbulikku maad. Ühiselt mitme isiku nimel

omandatud maatükkidest antakse tagasi iga kaasomaniku kohta kunni 50 hektaari kõlbulikkude maad.

M ä r k u s. Alewite administratiivpiirides, kui ka maakonnawalitsuse ettepanekul siseministri poolt kinnitatawates alewikkude ehituspiirkondades ei wõi maad tagasi anda ühele isikule üle ühe hektaari.“

Lõpuks tähendaksin weel selle peale, et Wabariigi Walitsusel eelnõu esitamisel tahe oli tagasi anda okupatsiooniajal ostetud üksusi neile tegelikkudele põllupidajatele, kes ostetud maid peawad, ja et tagasiandmine mitte teistele ei wõiks sündida, ning tegelikud põllupidajad tagasiandmise all koguni kannatada ei saaks, siis on minu arwates eriti ka walitsuse motiive arwesse wõttes, hädatarwilik, et waldamise moment siin sisse wiidaks.

O. Gustawson (is.): Rkl. Martna on niihästi § 3-das eelmisel koosolekul, kui ka § 4-das tänasel koosolekul teinud ettepaneku, tagasiantawate maatükkide ülemmäärad ära jätta. Ta on oma ettepanekuid põhjendanud sellega: meie ei tohtiwat mitte lõhkuda aegade kestes wäljaarenenud maaüksusi, olgu nad nii suured kui tahes. Rkl. Martna on püüdnud statistiliste andmete põhjal näidata, nagu oleks suurmaapidamine intensiivsem kui wäikemaapidamine. See kõik wõib ju olla, ei taha selle üle praegu waielda. Tahaksin waid tähendada, et nende suurte maatükkide jätmise endistele omanikkudele praegustes piirides ei garanteeri, et need maaüksused endises suuruses edasi püsiwad. Küsimus siin seisab õieti ainult selles, kes need suured maatükid tükeldab ja wäikeste tükkidena wälja annab. Päril kindel on see: kui endistele mõisaomanikkudele jätta kas wõi 1000 wõi poolteist tuhat tiinu, siis nad mõne ainsa aasta kestes kõik need suured maalahmakad oskawad wäikes-teks tükkideks jagada ja maha müüa. Nii et suurmaapidamisest ometi midagi järgi ei jää. Ma ei mõista, mis head näeb seltsimees Martna selles, et endistele mõisaomanikkudele ilusad summad sel teel lubatakse tasku panna, ilma et nad selle eest aitähki ütleksid. Need härrad oskawad juba hinda wõtta. Seal juba ei kaaluta nõnda pikalt ja piinlikult, nagu meil siin riigimaade põlise tarwitamise seaduse juures. Käänatakse hind peale

ja omandaja muudkui maksku. Et see nõnda on, seda näitab meile Tallinna külje all olewa Keila mõisa külge kuuluw „Nahjala“ maakoha lugu, millest ma täna möödaminnes juba kõnelesin. Endine omanik on sellest hoolimata, et ta omandusõigus selle maakoha suhtes enam kui küsitaw, ometi juba õige suure osa sellest maakohast eraldatud tükkidena maha müünud. Ta on müünud maha mitte ainult põlised popsikohad, waid samuti metsa ühes metsaaluse maaga — 25 tiinuliste suuruste ja wäiksemategi tükkidena. Näiteks on ta ühe, õige kehwa põllupinnaga 6 tiinu suure popsikoha maha müünud 60 tuhande Eesti marga eest — niisiis 10.000 marka tiin. Ma rõhutan — mina ei saa aru, mil põhjusel rkl. Martna selle leiab olewat täitsa loomuliku, waene pops peab maksma endisele mõisnikule pealt 10.000 marga tiinu eest, sel ajal, kui teised popsid oma maa otsekohe riigilt palju odawamalt kätte saawad. Ma kordan; suuremaid maapidamisüksusi ei päästa see, kui meie tagasiantawate maatükkide ülemmäärade kaesolewast seadusest wälja jätame. Sellega saawutatakse waid seda, et meie sel teel endistele mõisaomanikkudele wõimaldame maatükkide omandajate kulul ilusad rahasummad tasku panna. See oleks kõik, milleni meie wälja jõuame, kui meie Martna ettepanekud ülemmäärade kaotamise kohta wastu wõtame. Suuremad maapidamisüksused aga sulawad kokku selle peale waatamata, missugused kunstlikud toed meie neile alla seaksime.

L. Johanson (sd.): Kuna rkl. Martna oma paranduse §§ 3. ja 4. kohta tegi, ilma et ta oleks teatanud, et need ta isiklikud parandused on, siis loen mina kohuseks oma rühma nimel teatada, et rühm on täiesti nende paranduste wastu ja nende paranduste wastu hääletab. Samuti on nende paranduste wastu ka iseseisew sotsialistlik rühm. Ka on rühmal teadmata need motiivid, mispärast on tarwilikuks peetud sarnaste parandustega esineda. Rühma nimel waidlen mina kategooriliselt sarnaste paranduste wastu.

J. Jans (sd.): Rkl. Martna paranduste puhul loen ka mina ennast kohustatuks sõna wõtma ja tahaksin Riigikogu liigetele järgmist meelde tuletada. 16. novembril 1918. aastal „Riigi Teatajas“ awaldatud Eesti wabariigi ajutise walitsuse kuulutuses, mille eesotsas teadupä-

rast seisis seekord põllumeestekogude liige härra Päts, kes ise küll kodus ei olnud, kuid kelle erakonna liikmed siiski ajutisest walitsusest tegelikult osa wõtsid, muuseas dr. Raamot... (Wahelhüüeparemaltpoolt: Sealolid ka sotsid!) ... ja muidugi, ka sotsialistid olid seal, seda ma ei eita. (Wahelhüüe: Kas ei kardad?) Ma ei kardad, ma arwan ainult, et tähtis on toonitada, et ka põllumehed seekord sellele teadaandele alla kirjutasid. Selles teadaandes on järgmist öeldud: „Asutaw Kogu peab Eesti põhiseaduse kinnitama ja ära otsustama maaküsimuse nõnda, nagu seda Eesti rahwa tulewane edenemine nõuab. Eesti pind peab Eesti rahwa omaks saama. Maa peab Eestis nende kätte minema, kes teda hariwad.“

Täna on seadus arutamisel, millega need põhimõtted, mis siis wälja kuulutati ja millega Eesti rahwast kutsuti Eesti wabariigi iseseiswuse eest sõdima, kolikambrisse heidetakse. (K. Tonkman, põl.: Kellele tahetakse anda see maa siis?) Praegu tahetakse wõimalikult palju seda maad, mis pidi minema Eesti põlluharijatele, tagasi anda selle maa endistele omanikkudele, kes isiklikult põldu ei hari, waid põldu kurnawad. (K. Tonkman, põl.: Ei ole õige, kus see öeldud on?) See on öeldud seaduseelnõus, mida Teie kaitsete ja mille poolt Teie hääletate. Kui Teie seda weel ei tea, siis ma paluksin uuesti lugeda eelnõu, mida Teie lugenud ega millest Teie aru saanud ei ole. (K. Tonkman, põl.: Ja Teie kõnelete seaduse kohta, millest Teie aru saanud ei ole.) Mina pean ütleva, et mina siia tulin ja ootasin, et komisjoni aruandjad wõi põllutöministeeriumi esitajad tulewad ja kommenteriwad üksikuid seaduse osasid, mis iseenesest ilma kommentaarita, ilma arwuliste andmeteta mitte midagi ei ütle. Seda aga tehtud ei ole ja hääletamine sünnib niisuguses umbkotis, kuna isegi nendele wastuwäidetele, mis siin mõnelt poolt ette tuuakse, sugugi ei wastata, waid nad waigitakse lihtsalt surnuks. Ajakirjandus samuti waikib, ja niiwiisi tühistawad Riigikogu liikmed teadmisega Asutawa Kogu poolt algatud maareformi, ilma et rahwale, kes neid siia saatnud, ette kannaksid seda, mida nad tööpoolest teewad. Eelmisel Riigikogu koosolekul wõeti, kui ma ei eksi, minu parteiseltsi-

mehe Martna poolt tehtud ettepaneku järgi wastu seisukoht, et antakse tagasi mitte üksi nii suured maatükid, mida üks perekond isiklikult harida wõib, nagu maaseaduses ette nähtud, waid maatükid ükskõik missuguses suuruses. Millega usub rkl. Martna oma töekspidamisi suurmaapidamise kasulikkuse üle tööpoolest põhjendada. (J. Holberg, põl.: 55 tiinu on suurmaapidamine?) Lubage, ma kannan Teile ette andmed, kui Teie neid weel ei tea, mis täna põllutöministeeriumist saadud. Sellest näeme, et üks tagasiantaw maatükk on 2200, teine 500, kolmas 300 jne. tiinu suur, siis antakse weel tagasi 104 kirikumõisat, igauks 200 dessatiini suured. Kristliku rahwaerakonna esitaja teatas siit kõnetoolilt, et need maasaajad ei mõtlegi ise seda maad harima hakata. Eestist pidi saama waba põlluharijate riik. Nüüd aga muudetakse käesolewa seadusega sarnane siht meie maareformil hoopis ära, kallutakse kõrwale wabade põlluharijate riigist, seda riiki ei pea saama. Seda kawatsust ei juleta rahwale teatawaks teha. Ajakirjandus talitab siin täiesti kokkurääkimise järele, ei anna üldse seaduse sisu edasi, ega ka neid wastuwäiteid. (Wahelhüüed.)

Mis minu jutu segasusesse puutub, siis teie selle üle otsustajad ei ole. (M. Laarman, põl.: Noh, meile ju räägite.) Kuulge minu härrad, teie teate wäga hästi, et ega see, mis teie ütlete, tööle ei wasta. (J. Temant, põl.: Pärises gi läks.) Härra Temant, tulge ja istuge aruandja kohale, miks ei tule Teie seadust ega oma seisukohti kaitsma? Mis Teie arwate nende põhimõtete kohta, mis selles seaduses olemas? (K. Tonkman, põl.: Seletage ära, kuidas asi tööpoolest on.) Lubage, ma ei saa Teie wahelerääkimise tõttu nii kaugele.

Juhataja **A. Jürman**: Palun rahu. Kõneleja ei saa oma mõtteid awaldada.

J. Jans (sd.): Minu mõtted on wäga selgesti wäljendatud, ainult nad on piinlikud neile, kellele nad öeldud ja sellepärast see kisa. (K. Tonkman, põl.: Mitte sugugi ei ole piinlikud, waid nad ei ole arusaadawad.) On inimesi, kes asjatundlikust jutust aru ei saa, sellepärast et nad nii kõrgele arene-

nud ei ole. (L. Johanson, sd.: See on hästi öeldud.)

Mina olen oma mõtted öieti juba ära öelnud, kokku wõttes oleks minu seisukoht: käesolewa seadusega on maaseadust nii põhimõttelikult kui ka sisuliselt annulleerima hakatud. Kõik need erakonnad, kes Eesti wabariigi asutamisel teatud sihid üles seadsid ja Eesti rahwast kutsusid nende alusel seda wabariiki teostama, leiawad, et aeg on tulnud neid lubadusi mitte täita, oma ausõna mitte pidada.

See seadus on auwastane, wälja minnes seisukohalt, et isikud, kes kord walitsuses on olnud ja rahwale oma ausõna andnud, seda nüüd mitte ei pea.

M. Martna (sd.): Teadaanne, mis härra Johanson'i poolt ette kantud, oli täiesti ilmaaegne. Kui Riigikogu liikmed minu kõnet stenogrammist loewad, siis leiawad nad sealt, et mina selge sõnaga ütlesin, et mina ei räägi rühma nimel. Teiseks ei ole ka see õige, et mina oleksin teinud ettepaneku rühmale teadmata. Mina kandsin need põhimõtted ette rühma koosolekul. (L. Johanson, sd.: Rühma keelas selle Teile ära. Naer. Wahelhüüded.)

Juhataja **A. Jürman**: Palun rahu.

M. Martna (sd.): Ma pean wiimase awalduse kohta ütleva, et kui rühm oleks selle otsuse tõesti teinud, siis oleksin mina rühma keeldu tähele pannud ja selle järele talitanud. Mis puutub eelpool tähendatud wäidetesse, nagu oleks minu ettepanekule niisugune wärw antud, millega ma tahaksin talitada mõisnikkude suurmaapidajate kasuks, siis selle peale tähendaksin ma, et kõnealolewad 60 maakohta läbistikku mitte suuremad ei ole, kui 2000 meie suuremat talu. Mis nendesse kahetuhandesse puutub, sellest ma rääkisin juba minewal korral ja ma panen wäga imeks, et minu rühmasõbrad sellest mitte aru ei saanud. (Naer parimal pool.) Ma nimetasin wäga selgesti, et kui on koht, kus 68 talukohta peal on, siis on iseenesest arusaadaw, et need 68 talukohta sinna jääma peawad, ja minu ettepanekust ei seekord ega ka täna ei leia teie, et need 68 talukohta peaksid endisele mõisnikule tagasi antama. Sellest ei ole ma kõnelenud. (L. Johanson, sd.: Teie ei saa ise oma et-

tepanekust aru. J. Latik, krst.: Mina lähen lepitama.)

Juhataja **A. Jürman**: Rkl. Johanson, palun mitte niisuguseid wahelhüüdeid teha.

M. Martna (sd.): Nendega olen ma harjunud. Mis minu parteisõbra Jans'i wäidetesse puutub, et sellega maaseadus tühinema hakkab, ja et Eesti maapind sellega mitte eestlaste kätte ei lähe, siis ka sellest rääkisin mina... (L. Johanson, sd.: Teie räägite ainult, senni olete ainult rääkinud.) Õnnetuseks ei ole põllutööministeerium, kui wastaw ametkoht, meile mitte wastawaid andmeid andnud, kelle käes need 63 wõi 64 kohta on, kas nad on eestlaste wõi sakslaste käes. (Põllutööminister A. Kerem: Meid ei ole see huwitanud, meile on see ükspuhas.) Ma arwan ka, et see täiesti ükskõik on, aga niipalju kui mina kuulnud olen, on need talud suuremalt osalt eestlaste käes, Eesti talupoegade käes, niisama nagu meie 80 tuhat teist talu, nii et selles suunas mingisugust wahet ei ole. Wahe on ainult selles, kas meie oleme selle poolt, et need wähe suuremad talud ära tükeldame, rahwamajanduslikult miljonid juurde paneme, teades, et meie sellest mingit kasu ei saa, wõi oleme selle poolt, et jäägu need 63 kohta niisuguseks, nagu nad praegu on, juurde lisades muidugi, et rendikohad, popsikohad wõi kantkohad nende praeguste waldajatele ja kasutajatele edasi peawad jääma. See on minu ettepaneku sisu. Kui keegi sealt midagi muud otsib ja leida arwab, siis arwan mina, et ta sellest ettepanekust mitte aru ei ole saanud. (Hüüded põllumeeste hulgast: Õige, Jans ei saa aru.)

J. Holberg, (põl.): Lugupeetud rahwaesitajad! Kui käesolewat paragrahwi siin on arutatud ja selle kohta wastawaid parandusi tehtud ja selle arutamist käsitatud üldkommisjonis, siis tahan mina rõhutada, et siin ei ole kõike seda arutamise käiku täpselt edasi antud. Põllutööministri ja Wabariigi Walitsuse poolt oli esitatud seaduseelnõu, kus käesolew paragrahw seadis põhimõtte üles, et ainult need pärast teatud ajaterminite omandatud maad, olgu mis tahes lepingu alusel, kas kinkimise, ostmise, wõõrandamise wõi pärandamise teel, ja lepingud

mis omandusõiguse edasiandmise aluseks ei ole mitte kreposteeritud, milleks olid tihtilugu ees teatud wormilised takistused, et siis ainult antakse need maatükid tagasi, kui need on juba nende uute omanikkude waldamisele läinud. Üldkommissjon arutades seda paragrahwi leidis, et see ei ole kooskõlas meil praegumakswa tsiwiilseaduse põhimõttega, sest waldamine ei ole mitte alati seaduslik, waid wõib olla tihti ka seaduswastane, ja siis jäetakse need, kellel on suuremad juriidilised õigused mõne maatüki peale, taha neist, kellel ei olegi wõib olla õigusi, ja kes on wõib olla ülekohtusel wiisil selle maatüki oma waldamisele saanud. Juba teisel lugemisel asus üldkommissjon sellele seisukohale, et meie ei wõi niisugust põhimõtet oma õigusliku süsteemi pärast omaks wõtta, ja peame sellest wanast kinni pidama senni, kunni teda ei ole mitte muudetud, ja peame katsuma käesolewat seadust wähegi kooskõlla wiia sellega. Ja teisel lugemisel langes terwelt see waldamise moment wälja. Kui siin olude sunnil ülekohtus oleks sündinud, ja kui nende maatükkide wõõrandamise juures ei oleks mitte makswaid seadusi tähele pandud, see tähendab ei olnud mitte endisele rentnikule teada antud, et temal on teatud aja jooksul õigus seda kohta omandada, siis selle tõttu tõi üldkommissjon kaks pehmendawat momenti juurde: 1) maatükid, mille kohta on sõlmitud kreposteerimata wõõrandamise lepingud, mis olid ennem rüütelmõisa omanikkude päralt, siis jääwad nende uutele omandajatele tagasi andmata, kui wiimased maalad põllutöoministeeriumi poolt ära planeerituna juba on wälja antud asunikkudele, õigusega saada wiimaseid endale põliseks pidamiseks maaseaduse § 15 p.p. a ja b alusel. Teine moment oleks see pehendus, et kui need kohad olid juba nende alaliste rentnikkude käes, nagu Uulu-Surjus ettetulnud juhtumisel, mille üle siin härra Gustawson juba rääkis, nagu oleks tahetud seal käesolewa paragrahwi alusel rentnikke wälja wisata ja nagu oleksid nad juba wälja wisatud, et siis käesolew paragrahw just teeb nende kohta erandi, et kui need juba enne 23. aprilli 1918. a. nende waldajateks olid, et siis neile jääwad need kohad alles, nende maa kohta sõlmitud wõõrandamise lepinguid ei tunnistata. Täiesti ekslikud on härra Jans'i seletused, nagu saaksid need kohad antud tagasi nende endistele oma-

nikkudele, sest siin on selgesti öeldud, et antakse uutele omandajatele, aga mitte endistele. (J. Woiman, sd.: Aga kelle tasku see raha läheb?) Raha on juba läinud nende endiste omanikkude tasku, ja täiesti ülekohtune oleks, kui riik hakkaks nende praeguste rentnikkude wõi ostjate käest uut raha nõudma, sellepärast et endised omanikud on siit ära läinud ja mingisugust regressi õigust nende vastu teostada ei saa, ja omanikud peaksid oma maatüki uuesti wälja lunastama. Kõiki neid motiive aluseks wõttes leidis üldkommissjon, et see paragrahw sel kujul palju otstarbekohasem ja õiglasem on, nagu ta praegu siin on esitatud.

Siin on mitu korda tähendatud 1000-tiinu suuruste „Landstelle'de“ peale. Mina pean tähendama, et see sugugi nii ei ole. Kui siin eelkõneleja poolt tähendati Kõnnu „Landstelle“ peale, siis pean mina ütleva, et seal on juba mitukümmend talu peale ehitatud ja endisel omanikul sealt midagi saada ei ole. Kui härra Gustawson siin tähendas 800 lepingu peale, siis pean ma ütleva, et 700 nendest lepingutest oli tehtud enne 12. juulit 1917. a., sel ajal, mil mõisnikkudel ei olnud võimalik wormilistel põhjustel maatükke rentnikkude nimele kreposteerida, aga need maatükid olid rentnikkude käes juba enne 1917. a. Meil oli niisugune juhtumine Andja mõisaga, kus maa riigi poolt Wanamõisa jaoks wõõrandati, kuid pärast tuli wälja, et maa on rentnikkude omandusest, kuid nende nimele kreposteerimata. Ma olin ise aruandja, kui maade wõõrandamise seadus siin vastu wõeti, et need maatükid ei kuulu tõesti mitte riigile, ja kaewanduse tarwis tekkis tarwidus maad wõõrandada. Ja tõesti, niisuguseid seaduswastaseid waldamisi on ette tulnud, ning siin tahaksin ma küsida, kellele tahetakse rohkem õigust anda kui tõelikule omanikule. Pärnumaal oli teatud isikute poolt maatükk omandatud ja nad maksid endisele omanikule raha wälja, kuid siis algas sõda enamlastega ja inimesed wõeti sõtta ning sel ajal waldasid käsitöölised seda maatükki ilma mingisuguse aluseta. (O. Gustawson, is.: Ärge rääkige lapse juttu!) See ei ole lapse jutt, waid tegelikult ettetulnud juhtumine ja see ei ole mitte üks nähtus, waid niisuguseid teisi on küllalt.

Juhataja A. Jürman: Faktiliseks märkuseks on sõna rkl. Gustawson'il

O. Gustawson (is.): Riigikogu liige Martna katsus tõendada, nagu eeldaks tema ettepanek, mille ta tegi eelmisel Riigikogu koosolekul, iseenesest mõistetawalt, et wäljarenditud maatükid jääwad edasi praeguste rentnikkude kätte. (M. Martna, sd.: Mitte minu ettepanek läinud korral, waid minu sõnad.) Ma arwan, kui seadust hakatakse käsitama, siis mitte Teie sõnade järgi, waid seaduse teksti järgi. Riigikogu liikme Martna poolt eelmisel Riigikogu koosolekul tehtud ettepanek on järgmine: „Panen ette § 3. punkt 1, b järgmiselt redigeerida: b) kui nad on lahutatud mõisatest, mis ei olnud wastawa maatüki omaniku päralt wõõrandamise ajal.“ Muud ei leia ma sealt midagi. Üsköik kes wõi mis seal maatükkide peal on, — maatükid antakse tagasi kõige täiega.

J. Wain (sd.): Eelkõneleja Riigikogu liige Gustawson ütles teatud määral selle ära, mille peale ma sõna wõtsin. Ma pean aga tähendama, et kui arwatakse, et tagasiandmisega alal hoitakse 75-tiinuseid kohti, siis eksitakse. Härra Holberg'i poolt waieldakse, et kui tehakse juttu Kõnnu „Landstellest“, et siis ei ole küllalt õige naela pea pihta tabatud. Siin ei ole ju mitte küsimus üksi Kõnnu „Landstellest“, sest on ju weel teisi maakohti olemas, mis suuremad on kui 1000 tiinu, isegi üle 2000 tiinu. (O. Gustawson, is.: Terwerida.) Kui on aga asutud wäikemaapidamise tunnustamisele, siis ei saa mitte üksi rääkida 2000-tiinulistest kohtadest, waid ka 1000 ja wähem tiinulistest ja neid on wõrdlemisi palju. Aga juba Kõnnus üksi läheb üle 80 renditalu mõisniku käsutusse. Mis nüüd puutub sellesse, et põllutöministeerium ei ole kätte toimetanud materjaali, siis peab tähendama, et nendele, kes asjast huwitatud ja kes asja juures rohkem töötanud, materjaalid kättesaadawad olid. Riigikogu liikme Martna'le poleks põllutöministeerium neid andmeid keelanud, ja ettepaneku oleks wõinud teha juba wälja minnes seisukohast, nagu see põllutöministeeriumile teada on, mitte aga sellest seisukohast, nagu keegi kõneleja ette kujutab. Kui kuskilt wõidakse neid seisukohti meie rühma seisukohtadeks pidada, siis pean ma ütleva, et meie rühmal Riigikogu liikme Martna ettepanekuga absoluut mitte midagi ühist ei ole. Riigikogu liige Martna wastutab oma sei-

sukohtade eest, mis igatahes meie kliimaatilistes oludes wõõrad ja meie riigi poliitika sihtjoontest wäga kaugel on.

(Sekretääri kohale asub abisekretäär **J. Holberg**.)

Juhataja **A. Jürman**: Faktiiseks märkuseks on sõna rkl. Martna'l.

M. Martna (sd.): Ma ütlen Riigikogu liige Gustawson'ile, et mina § 3. kohta ettepanekut tehes ütlesin, et ma § 4. kohta ka ettepaneku teen ja lisasin oma kõne lõpus juurde, et minu seisukoht niisugune on, et kõik rendikohad, popsikohad, alles peawad jääma, nii nagu ma täna sellekohase ettepaneku tegin.

A. Rei (sd.): Käesolewa paragrahwi keskpaiga kohta on kaks paralleel-ettepanekut tehtud, mis hääletamisele tulewad. Esiteks komisjoni poolt tehtud redaktsioon ja siis põllutöministri ettepanek, teine ja kolmas lõige wälja jätta ja nende asemele wõtta see redaktsioon, mis tema poolt oli ette pandud. Kumba neist ettepanekutest Riigikogu wastu wõtab, on muidugi teadmata. Komisjoni ettepanek sisaldab aga terve rea redaktsioonilisi puudusi, mida oleks waja enne ära parandada, enne kui teda hääletama hakatakse. Need puudused oleksid järgmised. Esiteks ei ole sõna „maaalad“ kolmanda lõike esimeses reas ja p. b-s mitte küllalt täpne. Parem oleks kinni pidada neist sõnadest, mida tarwitatakse teises lõikes: „maatükid ja maaosad“. Teiseks p. b-s sõna asemel: „rendialusel“ tuleks öelda: „rendilepingu alusel“. Edasi, kolmandas reas tuleksid wälja jätta sõnad: „kõigil neil nimetatud juhtumistel“, sest et nemad üleliigsed on ja seejuures segadust sünnitawad. Sõnasõnalt wõttes annawad need sõnad paragrahwile niisuguse mõtte, et kui näiteks tuhandest inimesest 999 on nõus üleandmisega, aga üks mitte nõus ei ole, siis ei wõi tagasiandmist mitte olla, ka nende 999 juhtumise suhtes. Ühe sõnaga — nagu oli wanasti Poola seimis, kus oli maksew „liberum veto“. Niisugust mõtet komisjon paragrahwile wist ei tahtnud anda. Lõpuks ei ole ka wiimased poolteist rida kohased, sest käesolewal juhtumisel ei saa juttu olla waranduse tagasiandmisest, sest seda warandust ei anta mitte tema endisele omanikule, waid lepingu järele omandajale. Sellepärast soowitan mina sel juhtumisel, kui

Riigikogu enamus peaks komisjoni ettepaneku poolt olema, viimased poolteist rida p. b-st vastu võtta järgmiselt: „Nõusolekut avaldavad nende maatükide üleandmiseks nende omandajatele“. Nii oleks selgem ja õigem. Mina isiklikult olen selle variandi vastu, mida komisjon esitab, aga kui enamus peaks tema poolt olema, siis oleks soovitatav, et tema vastu võetaks nende parandustega, mille vajaduse peale mul oli au tähendada.

Th. Pool (tõer.): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Mina tahtsin selle peale tähelepanu juhtida, et minu arwates härra Holberg'i poolt asjata on põhjendada tsiviilseaduste põhjal käesolewa paragrahwi alusel maade tagasiandmist nendele, kes maad ei walda 12. juulist 1917. aastast peale, ei olewat kellelgi õigust maad ilma maakomisjonide loata osta. Siin tahetakse anda maid tagasi neile, kellel maakomisjonis luba ei antud, sest kui seda oleks olnud, siis oleksid nad nende uute omanikkude nimele juba krepoteeritud. Järelikult ei saa ka seaduswastaseid waldajaid maade suhtes olla, mille kohta seaduslikud ostulepingud puuduwad, sellega langeb härra Holberg'i põhjendus ära.

Küsimus seisab selles, et teatawat kategooriat maid taheti osta, kuid need lepingud ei astunud seaduse jõusse. Tekib küsimus, missugused neist tahetakse tagasi anda: kas ainult nendele, kes maade waldamisele asunud juba, wõi ka nendele, kes selleks wõimalust ei saanud ja ainult mingisuguseid lepinguid tegid. (K. Päts, põl.: Wõib ju osta enne seda keeldu.) See küsimus on eri punktiga otsustatud. Kõneall on waidlus aga selle kohta, kes 1917. ja 1919. aasta wahel, see on okupatsiooniajal hilja on maad ostnud. Minu arwates on õige hädaohtlik kõiki neid lepinguid tunnistada, sest need wõiwad fiktiivsed lepingud olla, (Sekretäär J. Holberg: Tunnistada wõiks.) ja siis tuleb suur segadus kui Teie tunnistate need lepingud, mille suhtes maadewaldajad wõiwad teised olla.

Kui põllutöministri ettepanek vastu wõetakse, siis on olukord selge, lepingutest 1917. ja 1919. aasta wahel tunnistatakse ainult sarnased, kus omandajad tõesti tegelikult maadele on asunud. Mina oma poolt pooldan sellepärast härra põllutöministri ettepaneku wastuwõtmist.

(Sekretääri kohale asub abisekretäär **J. Piiskar**.)

Üldkomisjoni aruandja kohuseid hakkab täitma aruandja **J. Temant**.)

T. Kalbus (tõer.): Mina tahaksin Riigikogu liigete tähelepanu pöörata ainult ühe asjaolu peale. Mina arwan, et see redaktsioon, mis üldkomisjoni poolt II ja III lõikes on ette pandud, ei ole wastuwõetaw. Mina leian, et see redaktsioon, mis härra Gustawson awaldas, räägib just selle asjaolu vastu, mida kätte tahame saada.

Härra Holberg tähendas, et see seisukoht mitte õige ei ole. Lõige III räägib aga sellest, missuguseid ostumüügi lepinguid mitte ei tunnustata, tähendab neid lepinguid ei tunnustata kui maa on põllutöministeeriumi poolt wälja antud maaseaduse punkt a ja e mõtte kohaselt. Kui endine rentnik on selle koha omandanud ehk ostnud 12. juuli ja 25. oktoobri wahel, siis ei saa tema selle III lõike järele kohta tagasi, sest et põllutöministeerium on temale maaseaduse mõtte kohaselt selle koha kätte andnud. Tuleb meeles pidada, et suurema jao nendest rendimaadest on põllutöministeerium juba wälja andnud. Sellepärast meie nõnda öelda nende ostumüügi kaupa ei tunnusta, aga meie ometi tahaksime seda tunnustada. Nii siis ei taba see seadus sugugi neid juhtumisi, mis tabada tahaksime, ja sellepärast ei ole ta wastuwõetaw. Ainukene wastuwõetaw redaktsioon oleks see, mis põllutöministri poolt esitatud. Selle peale tahtsin tähelepanu juhtida, et Riigikogu liikmed wõiksid täies teadmises otsustada, kumb redaktsioon õiglasem ja wastuwõetawam on. Kui peale nende seletuste iga Riigikogu liige selle punkti läbi loeks, siis leiab ta kindlasti, et lugu nii on, nagu ma siin ette tõin.

Juhataja A. Jürman: Esitatud on järgmised ettepanekud: Rkl. Gustawson'i poolt: „Panen ette § 4 üldkomisjoni tagasi anda.“

Rkl. Martna poolt: „Panen ette wälja jätta § 4 teine lõige, alates wiendal real olewate sõnadega, „kui need maatükid...“ kunni wienda lõike lõpuni.“

Seejuures langeksid weel wälja punkt a) ja b), kuna märkused sisse jääksid. Wäljalangenud punktide asemele on ette pandud uus paragrahw, § 4-a. Käesolewa seaduse § 3 p. 1 ja § 4 tähendatud maa-

tükid (Landstellen) wõi nende osad ei kuulu selle seaduse järele enam tagasandmisele:

a) Kui nad maaseaduse § 15 p.p. a ja b. mõtte kohaselt põllutöoministeeriumi poolt kasutamiseks antud, wõi

b) kui nad praeguste pidajate käes juba 23. aprillist 1918. a. rendilepingu alusel kasutada on olnud, ehk olgu siis, kui nende praegused kasutajad ise neid tagasi anda tahawad."

Rkl. Rei poolt: „Panen ette § 4 p. b-s teha järgmised muudatused:

1) esimeses reas sõna „maa-alad“ asemel lugeda „maatükid ja maaosad;“

2) teises reas sõnade „rendi alusel“ lugeda „rendilepingu alusel“;

3) välja jätta sõnad: „kõigil neil nimetatud juhtumistel“;

4) wiimased poolteist rida lugeda järgmiselt: „nõusolekut awaldawad nende maatükkide üleandmiseks nende omandajatele“.

Lõpuks on parandus põllutöoministri poolt: „Teen ettepaneku § 4. teine ja kolmas lõige ühes märkustega välja jätta ja sisse wõtta uus paragrahw järgmise sisuga: § 4-a. Samas korras, mis käesolewa seaduse § 4. ette nähtud, wabastatakse wõõrandamisest ja antakse lepingu järele omandajatele maatükid ja maaosad, mille kohta on wõõrandamise lepingud sõlmitud peale 12. juulit 1917. a. kuid enne 25. oktoobrit 1919. a. ja kui lepingu järele omandajad enne 25. okt. 1919. a. nende maa-alade waldamisele on asunud ja praegu tegelikult neid peawad, ning omandatud maatüki suurus ei ole üle 50 ha. kõlbulikkude maad. On maatükk suurem, siis antakse tagasi kunni 50 ha. kõlbulikkude maad. Ühiselt mitme isiku nimel omandatud maatükkidest antakse tagasi iga kaasomaniku kohta kunni 50 ha. kõlbulikkude maad.

Märkus: Alewite administratiivpiirides kui ka maakonnawalitsuse ettepanekul siseministri poolt kinnitatawates alewikkude ehituspiirkondades ei wõi maad tagasi anda ühele isikule üle ühe hektaari.“

Sõna on korra kohta aruandjal.

Aruandja **J. Temant**: Panen ette enne hääletamisele asumist waheaeg teha. Minule paistab, et üksikutes tehtud ettepanekutes on teataw wastolu, mida waheajal selgitada oleks wõimalik.

Juhataja **A. Jürman**: Et Riigikogu juba üle kahe tunni töötanud, kuulutan weerandtunnilise waheaja.

Waheaeg algab kell 7.10. min.

Pärast waheaega jätkub koosolek kell 7.40 min.

Koosolekut juhatab abiesimees **A. Jürman**.

Sekretääri kohal sekretäär **T. Kalbus**.

Juhataja **A. Jürman**: Riigikogu koosolek kestab edasi. Parandused, mis § 4-da kohta tehtud, on ette kantud. Kõigepealt tuleb hääletamisele rkl. Gustawson'i ettepanek, § 4 üldkommissjoni tagasi anda. (Hääletatakse.) Ettepaneku poolt on 30 häält, vastu 4 häält, seega on ettepanek wastu wõetud.

Seega langeb ära teiste paranduste hääletamine.

Aruandja **J. Temant** (loeb):

§ 5. Harju maakonnas asuw Kehra mõisa ja Paasiku maakohat ühes nende päraldustega, välja arwatud iseseiswateks wäikemaapidamisteks välja antud maa-alad, jääwad Wabariigi Walitsuse poolt kindlaksmääratawatel tingimistel (statuut) tasuta senni „Eestimaa põllumeeste seltsile“ kasutada, kunni nimetatud selts Kehra mõisas ja Paasiku maakohas seemnekaswatuse asutust ülewal peab.

L. Raudkepp (krst.): Mul on andmed olemas, mille põhjal, kui käesolew paragrahw sel kujul wastu wõetakse, Kehra 4-klassiline algkool kannataks. Tema jääks nõnda öelda kahe tooli wahel. Missugustes oludes see kool töötab, selle kohta on järgmised andmed olemas Anija omawalitsuse esituse ja Harjuma omawalitsuse poolt. Anija walla Kehra algkool on 6 aastat asunud Kehra mõisa päralt olewas majas, missugusest kooli kasutada on olnud kaks ruumi klassideks ja üks wäiksem kabinetiks. Kool on töötanud kahe õpetajaga ja kahe klassi-komplektiga. Iga-aastane laste arw koolis on üle 80 lapse. Praegused ruumid mahutawad hädasti koolikohustuslikke lapsi 9-aastastest alates. Ruumi puudusel on aga välja jäänud 8-aastased ja lapsed Paasiku mõisa ja Sauma küla piirkonnast. Koolikohustuslikkude laste arw Kehra algkooli piirkonnas, kes ruumipuudusel välja jäänud, tõuseb 30 lapseni. Mänguplatsi ja õuet koolil ei ole.

Õpetajad on senni elanud talumajades. Et mahutada kõiki koolikohustuslikke lapsi, selleks on hädatarvilik laiendada kooliruumisid, awades weel üks klass kolmanda õppejõuga. Wallanõukogu äranägemise järele ei ole Kehra mõisal mingisugust tarwidust selle osaliselt kooli jaoks kasutatud maja tarvitamiseks, sest mõisa härrastemajas asub äriline pangion, mis isegi kõike ruume ei suuda kasutada, kuna aga majas, kus kool praegu asub, suurem osa ruume eraisikutele wälja on üüritud ja üks perekonnata mõisateenija suuri ruume kasutab, missugused koolile hädatarwilikud on.

Sellele wastawalt teeksin § 5 kohta järgmise täienduse, et sõnade järele „wäljaantud maa-alad“ kolmandas reas wahela lisada järgmised sõnad: „ja maja, milles asub Kehra 4-klassiline algkool ühes tarwiliku õue-, mänguplatsi- ja aia- maaga, ning õpetajaile tarvitamiseks antud maa-ala (awalikkude algkoolide seadus § 29).“

O. Gustawson (is.): Käesolew paragrahw wõeti seadusesse rkl. Schilling'i ettepanekul. Selle paragrahwi tugew külg seisab õieti selles, et see käesolewat seadust, mis muidugi kirju, weel kirjumaks aitab teha. Käesolew seadus üldse tahetakse teha üheks üldarstirotuaks kõige ja kõigi jaoks. Siia maalsed paragrahwid on käsitanud nende maatükkide küsimust, millised tahetakse tagasi anda omandusena. Käesolew paragrahw kipub aga lahendama rendiwahekordi. Kui rkl. Jans enne tähendas, et käesolewa seadusega Riigikohus teatawas mõttes üldse õige täbarasse seisukorda asetatakse, siis on see kartus eriti põhjendatud käesolewa paragrahwi juures. Just Kehra mõisa kohta lõppes hiljuti Riigikohtus protsess. Riigikohus tunnustas selle maa wõõrandatuks. Protsess oli tõstetud maa-seaduse § 1. tähendus 1. p. 1. põhjal. Nimelt katsuti protsessi algatajate poolt tõendada, nagu oleks Eestimaa põllumeesteselts teaduslik asutus, mille päraltolewad maad ei kuulu wõõrandamisele. Riigikohus aga, kõiki asjaolusid läbi kaaludes, ei aktsepteerinud seda seisukohta, nagu oleks nimetatud selts tema praeguse statuudi alusel teaduslik asutus. Riigikohus tunnustas Kehra mõisa maad wõõrandatuks. Ma rõhutan: Riigikohtu otsus on olemas: Eestimaa põllumeesteselts ei ole teaduslik asutus. Selle peale waatamata

ruttab käesolew seadus Riigikohut parandama — Eestimaa põllumeesteselts on siiski teaduslik asutus ja temale kui teaduslikule asutusele tuleb maa tagasi anda. Mina arwan, et see küsimus tõesti lahendada tuleb, aga mitte käesolewa seadusega. Ei tohi ometi unustada, et meil Eestimaa põllumeesteselts ainuke teaduslik selts ei ole. Meil on teisigi tema sarnaseid. Teised seltsid ei saa teinekord tawaliseski korras tarwilikku maad, siin aga tahetakse üks selts ses suhtes seada täiesti eesõigustatud seisukorda. Sellel seltsil peab olema oma päralt terve mõisa — Kehra mõisa Paasiku maakohaga ja kõigi päraldustega. Mina ei saanud tulla üldkommisjonis weendumusele, et Eestimaa põllumeesteselts tingimata on niisugune erand, kellele tuleb anda kasutada terve mõisa kõigi päraldustega. Mina waidlen kategooriliselt selle paragrahwi seadusesse wõtmise wastu. Ma teen ettepaneku see paragrahw tagasi lükata. Härra Raudkepp on juba tähendanud üht raskust, mis käesolewa paragrahwi wastu wõtmisega tuleks. Et sarnased segadused, millistest siin kõneles härra Raudkepp, tekiwad mitte ainult Kehra mõisas ja Paasikul, waid mujalgi, on päris selge. Aga — härrad tahawad heaks teha kõike seda ülekohtu, mis nende arwates on sündinud Asutawa Kogu ajast kunni siia maani. Mis aitawad siin hoiatused. Tahetakse tagasi anda ja — antakse kõigilt küsimata.

Juhataja A. Jürman: Fakti- seks märkuseks on sõna rkl. Schillingil.

C. Schilling (sks.): Ma tahtsin härra Gustawson'ile tähendada, et Riigikohtus on otsustatud, et Eestimaa põllumeesteselts on küll üks teaduslik selts, kuid mitte asutus ja ainult selle sõnawahe päralt sai see kaebtus tagasi lükatud. Siis ma tahtsin juurde lisada weel, et siin ei ole rääkimist tagasiandmisest omanduseks, siin on ainult tasuta edasitõõtamine, nagu siia maani see selts on tõötanud. Kui see õigus seltsile ei saaks jäetud, siis ei oleks alust, mida igal ettewõtjal tarwis on, et finantsilises kui ka teises suhtes oma asja edasi wiia. Mina mõtlen, et see oleks riigile parem, kui selts jääks tõõtama endiselt. Nendel on suured ettewõteted ja ehitused just seemnekaswatuse tarwis walmistatud. Ja austatud härrad, teie teate, et iga riiklik ettewõte tuleb meil maksma palju raha, aga see selts on

töötanud eduga, ilma et riik oleks pennigi maksnud, ja teie teate ka, et viimasel näitusel Tartus see selts on saanud 8 auhinda, mis annab tunnistust tema heast tööedust.

A. De Vries (sks.): Austatud Riigikogu liikmed! Lubage, et ma ütlen ka paar sõna selle küsimuse kohta, mis meil praegu arutamisel. Ma loen oma kohuseks seda sellepärast, et ma olen selle seemnekasvatuse seltsi eesotsas üks aasta seisnud. Härra Gustawson ütles siin, et miks üks selts saab mõisa ja teine ei saa mitte midagi. Ma usun, et meie põllutöoministerium, kes seda mõisat pole 5 või 6 aasta jooksul üle võtnud, et tal tingimata mõjuvad põhjused olnud, miks ta seda teinud pole. Mikspärast? — Sellepärast, et põllutöoministerium teadis väga hästi, et see asutus on üks sarnasest, mis üldkasudes töötab. Mu härrad, teie teate, et meie seemnekasvatus on üks uus asi, ja et meie riigi seemnekasvatus on alles väga noor. Kehra seemnekasvatus hakkas töötama enne sõda 1912. aastal. Usun, et just selle asjaolu tõttu ei ole põllutöoministerium seda mitte puutunud ja see näitab kõigeparemini, et seda asutust, kes põllumajanduse eesotsas seisab, on vääriliselt hinnatud. Sellepärast peaks järjekindel olema, et selts saaks edasi töötada just neil samadel alustel, mis siijamaani tal on olnud. Muidugi võiks öelda, miks ei võeta üle, sest riik võiks oma huvid kasutada. Aga kas oleks parem, kui riik võtaks mõisa omale ja hakkaks ise töötama, praegu on inimesed oma kohtadel kaks kunni kolm aastat juba töötanud ja asi on enam-vähem korras. Põllutöoministerium teab väga hästi, et see nõuaks väga suuri väljaminkuid, miks peame aga seda asja teisiti korraldama, kui ta praegu täiesti korras on. Nendest seisukohtadest välja minnes leian, et see seisukoht õige on, mis paragrahvis tähendatud, ja loodan ka, et Riigikogu selle seisukoha omaks võtab. Ma luban endale veel paar sõna öelda härra Raudkepp'i ettepaneku kohta, — see koolimaja teatud maa-alaga mõisast eraldada. Nimetatud maja ei ole mitte kooli jaoks ehitatud, vaid see maja sai 1912. aastal ehitatud just seemnekasvatuse jaoks. Hiljem aga asus osa koolist sellesse majasse ja kool on seda kasutanud senni, ilma et mingisuguseid sekeldusi

oleks olnud. Ma olen kindel, et see tarvitamine saab edasi kestma, ja et seal mingit sekeldust ei tule. Kui teie võtate sellest maa-alast, mis mitte suur ei ole — wast kõik mõisa on 180 postiwahet suur — kui teie hakkate sealt ära võtma maid ja maju, mis just sel kohal tarvilikud on, siis teete teie seemnekasvatuse edasipidamise töö väga raskeks ja just sellepärast, et seal mõisas on õige vähe korterid. Just teisel pool asub seemnekasvatuse direktori korter ja kui see saab kooli tarvitamiseks ära võetud, siis sellel direktoril enam korterit ei ole. Mina teen ettepaneku oma poolt, et härra Raudkepp'i ettepanek saaks tagasi lükatud, sest loodan tingimata, et teisi lahendusvõimalusi leidub, mille all kool mitte ei kannataks.

O. Gustawson (is.): Ma arwan, küsimus on selles mõttes päris selge: jäägu see maa kelle kätte ta jääb, aga see tuleb kinnistada riigi nimele. Et aga seda maad riigi nimele kinnistada, tuleb see üle võtta. Selles mõttes ei tooks selle paragrahwi sissevõtmine mingisugust lihtsustamist. See maa ei jää, nagu härra de Vries ise ütles, seltsi omanduseks, see jääb vaid seltsi kasutada, riik on peremeheks. Kuid kogu protseduur riigi peremeheks kinnistamiseks tuleb läbi teha. See on üks asi.

Teiseks ei ole mina selle vastu, et tähendatud maa põllumeesteseitsile antaks. Aga antagu seda nõnda, nagu kõigile teistele seltsidele, alustel nagu on saanud maad näiteks Jõgewa sordiparanduse selts. Mille vastu mina aga vaidlen, on see, et üksikule seltsile tahetakse anda maad erandlikus korras eriseadusega. Härra de Vries ei vaidle sellele wist ka mitte vastu: ainus õige tee on see, kui põllutöoministerium esitab kõikide sarnaste koolide maaga varustamise kohta ühise seaduse. Ma ei leia, et teised seltsid, näiteks Jõgewa sordiparanduselts, oleksid väiksema kaaluga kui Eestimaa põllumeesteseelts. Sarnase viisi vastu üksikut seltsi eesõigustada, vaidlen ma kategooriliselt. Ma arwan, kui käesolew paragrahw välja jäetakse, siis on selle tagajärg see, et põllutöoministerium sõlmib Eesti põllumeesteseeltsiga lepingu ja annab selle lepingu põhjal maa kasutada ühesugustel alustel kõigile teaduslikkudele seltsidele antud maaga. Ma ei näe ühtegi põhjust, mispärast sarnane tee ei

wõiks põllumeesteseltsile wastuwõetaw olla. Ma ei tea, mispärast tahab just see selts tingimata olla eesõigustatud seisukorras.

Juhataja A. Jürman: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja J. Temant: Toetan üldkommissjoni ettepanekut ja julgen järgmist juurde lisada. Senni on see maa Eestimaa põllumeesteseltsi omandus olnud ja praegu tahetakse seda maad maaseaduse põhjal Wabariigi Walitsuse poolt wäljatõotatud tingimistel neile tasuta tarwitada anda. Kui praegusel korral härra Riigikogu liige Raudkepp tahab juurde lisada teatud kitsendusi, siis arwan mina, et see ettepanek ei ole wastuwõetaw. See maa antakse tähendatud seltsile teatawatel tingimistel, statuudi põhjal, tasuta kasutamiseks ja Wabariigi Walitsusel on wõimalik sellesse statuuti kõiksugu tingimisi sisse panna. Kui teie aga selle kitsenduse seadusesse panete, et kooli maa peab seal tingimata eraldatama, siis arwan mina, et sellega teie wõtate seadusesse liiga wäikese kitsenduse. Selle koolimaja kohta wõib walitsus ise seisukoha wõtta, kui seda tarwis on, et kool seal peab olema.

Teiselt poolt ei tohi ära unustada, et on soowitaw, et igal seltsil oleks oma maakoh, kus ta teatud katseid wõiks korraldada. Kui ühe teadusliku seltsi suhtes on wõimalus seda läbi wiia, siis ei ole tarwis sellejuures sugugi nutta, waid tuleb ainult kahetseda, et teiste teaduslikkude seltside juures seda teha ei wõi. See maa-ala on kunni maaseaduse ilmuniseni selle seltsi omandus olnud, ja kui meie nüüd selle maa tähendatud seltsile tasuta tarwitada anname teatud tingimistel, siis ei ole ilm weel selle läbi hukka läinud. Kui edaspidi meil jõudu jätkub, siis teeme seda ka teiste seltside suhtes, mida meie praegu Eestimaa põllumeesteseltsi suhtes teha mõtleme. Sellepärast toetan üldkommissjoni ettepanekut.

Juhataja A. Jürman: Rkl. Raudkepp'i poolt on ette pandud järgmine parandus: „Teen ettepaneku § 5-as sõnade järele „wäljaantud maa-alamad“ (3 reas) waele lisada sõnad: „ja maja, milles asub Kehra 4-klassiline algkool ühes tarwiliku õue-, mänguplatsi-

ja aiamaaga ning õptajaile tarwitamiseks antud maa-ala (Awal. algkoolide seadus § 29)“. (Hääletatakse.) Nähtaw enamusega on ettepanek tagasi lükatud.

Hääletamisele tuleb § 5 üldkommissjoni poolt esitatud kujul. (Hääletatakse.) Poolt on 30 häält, wastu — 22, seega on § 5. wastu wõetud.

Aruandja J. Temant (loeb):

§ 6. Kui tagasiantawad warandused põllutööministeeriumi poolt üle wõetud ja kolmandatele isikutele wälja renditud wõi teiste tehingute põhjal edasi antud, jääwad põllutööministeeriumi poolt nende waranduste kohta sõlmitud lepingud jõusse, kusjuures omanikud wastawas osas põllutööministeeriumi õigustesse ja kohustesse astuwad, arwates 1. maist 1925. a. peale. Tagasiantawate waranduste kasutamisest enne 1. maid 1925. a. saadud summad maksab riik omanikkudele tagasi, maha arwates 10% administratsiooni kuludeks.

Maa-alamad, mis maaseaduse § 15 punkt a põhjal maasaajatele kätte antud, tagasiandmisele ei kuulu ja nende asemel annab riik wõimaluse korral endistele omanikkudele riiklikust maatagawarast uued kohad wõi tasub endistele omanikkudele hiljemalt 3 aasta jooksul sellekohase nõudmise esitamisest arwates tagasiandmisele kuuluwa koha wäärtuse wastawalt riigimaade müügihindadele.

O. Gustawson (is.): Härrad põllumehed arwatawasti lükkawad ka selle ettepaneku tagasi, mis ma praegu teen. (Wahelhüüded põllumeeste rühmast: Loodetawasti!) Ja ainult sellepärast, et see meie rühma poolt tuleb. Aga see ei näita midagi muud kui seda, et sealpool ei ole wae waks wõetud käesolewat paragrahwi läbi lugeda.

Ma teen nimelt ettepaneku, wõtta paragrahwi esimeses lõikes „1. maist 1925. aastal“ asemel „1. maist 1926. a.“

Lugu kujuneb wististi nõnda, et meie üldse ei jõua 1. maiks 1925. aastal käesolewat seadust wastu wõtta. Meil maksab aga kord, et ühtegi seadust ei hakata teostama ennem, kui ta wastu wõetud. Käesolewast seadusest on üks paragrahw antud üldkommissjoni. Homme, see on neljapäewal wõib lõpetada II lugemise.

Kolmas lugemine wõib järelikult tulla alles maikuu. Sellepärast arwan mina, et isegi härrad põllumehed ei tarwitse mitte tahta, et see seadus hakkab maksuma enne ta wastuwõtmist. Seadus panakse alles maikuu keskel maksuma, aga juba 1. maist astuwad endised omanikud peremehe õigustesse. Ma arwan, niipalju peaks igatahes asjalikuks jääma, et sarnaseid nalju mitte ei tehtaks. (K. Tonkman, põl.: Siis paneme 10. maist maksuma!) Härra Tonkman kiidab enese olewat maamehe — talle tohiks sellepärast teada olla, et meil põllumajanduse aasta algab 1. maist. (K. Tonkman, põl.: See oleks endine jüripäew — 6. mai.)

Edasi teeksin ma paranduse — õieti peaks selle paranduse tegema põllutöoministerium, aga sealtpoolt ei ole nähtawasti need parandused heameelega kaitstawad — wastu wõtta käesolewa paragrahwi I lõike lõpp nõnda, nagu see on esitatud põllutöoministeriumi poolt. Nimelt et neist kuludest, mis omanikkudele tagasi makstakse, arwates maa wõõrandamisest kunni 1. maini 1926., maha arwatakse administratsiooni kuldudeks mitte 10%, waid 35%, nii nagu põllutöoministeriumi poolt ette pandud oli. (J. Holberg, põl.: 1. mai on üks heledam päew, üks pühalik päew.) Kui ta pühalik päew on, siis ei tarwitse mitte kümneid inimesi panna küsimuse ette, kas nad 1926. aasta 1. mail wõiwad weel olla oma kohtadel wõi peawad nad siis minema kuu ja puu alla.

J. Jaanis (rhw.): Ma teen ettepaneku § 6-da II lõige täiendada sõnade järele „§ 15 punkt a põhjal maasaajatele kätte antud, wõtta sõnad „kui ka arsti- ja koolikohad“.

Selle põhjenduseks oleks mul järgmist tähendada. Wene walitsuse ajal asutati arstikohad rüütlimõisate maa peale. Need kohad ei tekkinud mitte kindla kawa järele, waid ühed nendest asutati mõisast lahutatud maa peale ja nende ülewalpidamise kulud kandis peasjalikult sama mõisa. Teised kohad olid küll asutatud mõisast lahutamata maa peale, kuid kulude kandmisest wõttis osa terwe ümbruskonna rahwas ja wahest ka ümbruskonna wallad. Siin oli seisukoht palju keerulisem. Mõisast lahutati maatükid ära ja kanti põhiraamatutesse

ümberkaudsete mõisnikkude nime peale nende ühiseks omaduseks. Ülespidamise kulud kandsid kas ümberkaudsed mõisnikud üksi, wõi kohalikkude waldadega ühes. Et mõned arstikohad wäga wanad on, siis on asi segaseks ja keeruliseks muutunud. Asutajad surid, mõisa läks pärijate kätte ja paranduse jagamise juures jäi põhiraamatuse sisse kandmata ja jäi asutaja nime peale edasi. Arstikohta tarwitas aga mõisa pärija. Samuti müüdi mõned mõisad ära, kusjuures arstikoht tähele panemata jäi ja seega ostja tarwitamisele üle läks, kes seda kasutas, samuti kui asutaja ja omaniku päewil. Kuna maa-arsti koht asutamine ja ülalpidamine nii mitmekesine, on nende otstarbes ja kasutamises täielik ühtlus. Mõisnikud asutasid sarnased kohad oma tööliste rawitsemiseks. Seda tgid nad selleks, et nende tööd tööliste haiguse läbi ei takistataks. Nii olid need kohad asutatud mõisnikkude poolt mõisa majapidamisega kõige kitsamas ühenduses. Ehk küll kunni Wene walitsuse lõpuni meie maa-arsti kohtade wõrk wõrdlemisi hõre ja puudulik oli, siiski oli ometi sel ajal meil silmapaistwa arstikohade arwuga tegemist. Need arstikohad asusid mitte just kihelkonna keskel, waid seal, kus alewid olid tekkinud, wõi muudes kättesaadawates kohtades. Kui neid kohti nüüd kaduma minna lasta, siis seisaksime järsku uute asutamise kulude ees, mille kandmine meil igatahes ülejõu käiks ja kohati on isegi täiesti wõimatu sarnast maatükki arstile leida. Need arstikohad, mis mõisast eraldamata ja maaseadusega wõõrandatud, neid on wõimalik endiseks otstarbeks edasi rawitada. Pahem on aga lugu nende kohtadega, mis mõisast eraldamata ja mõisa-omaniku nime peale põhiraamatuse sisse on kantud. Mõned neist ongi juba kaduma läinud ja maaseaduse muutmise ja täiendamise seadus teeb neile lõpu, kui meie siin seda mitte ette ei näeks. Seda ei peaks aga mitte sündida laskma ja tuleks sellepärast ka selle wäga halwakspandawa nähtusega arwestada, et arstikohad hangeldamise objektiks wõiksid kujuneda, sest waewalt hakkab mõisaomanik ise neid pidama, waid läheks rohkem kohtasid kitsarinnaliste ärimeeste kätte, kes need suure wahetasu eest maakonnawalitsustele edasi annawad. Paremal juhtumisel peaks omanik koht enda käes ja pole seda mingil tingimusel nõus ära

andma, mis arsti ta töös takistab, sest et tal asukohta pole. Et sarnaste raskuste tegemine võimalik poleks, siis oleks arusaadaw ja põhjendatud, et ka need arstikohad, mis ennem juba olemas, samuti ka koolikohad, mis mõisate läheduses, uuesti üles wõetaks ja arstidele ning koolidele edasi jäetaks.

J. Holberg (põl.): Käesolewa paragrahwi esimene lõige näeb ette, et kui warandused, mis käesolewa seaduse alusel kuuluwad tagasiandmisele endistele omanikkudele, ja kui nende kohta on mingisuguseid lepinguid tellitud kolmandate isikutega, siis jääwad põllutöömisteeriumi poolt nende waranduste kohta sõlmitud lepingud jõusse, kusjuures omanikud wastawas osas põllutöömisteeriumi õigustesse ja kohustesse astuwad. Sellepärast ei ole minu arwates mingit mõtet riigil weel üks aasta wõtta neid sissetulekuid, mis warandused peaksid selle tagasiandud waranduse omanikule andma. Mina arwan sellepärast, et on palju õigem, kui meie 1. mai 1925. a. asemele wõtame 1. juuni 1925. a., sest 1. juunil 1925. a. on juba see seadus kindlasti wälja kuulutatud ja maksma hakanud. Pealegi ei tee mingisugust raskust ^{1/12} rendist maha arwata, kuna riigil mingisugust alust ei ole selleks, et waranduse pealt omale weel sissetulekuid wõtta, mis seaduse alusel peaks endisele omanikule tagasi minema.

Mis puutub härra Gustawson'i wäitesse, et siin kedagi puualla tõstetakse, siis pole see sugugi õiglane, sest käesolewa seadusega ei tõsteta kedagi puualla, waid endised rentnikud jääwad oma kohtadele edasi, lepingud jääwad jõusse.

O. Gustawson (is.): Ma pean tõesti oma endist wäidet niipalju parandama, et rentnikud wist mitte puualla ei tõsteta, waid lageda taewa alla. Sest ka puud lähewad endistele omanikkudele üle ja sinna alla nad wäljawisatud rentnike juba ei lase. Mis puutub aga härra Holberg'i ettepanekusse, wiia ükskõik millise päewa peale põllumajanduse aasta wahetustähtaega, siis tundub see mulle küll imelik. Ma saaksin sellest aru, kui nõnda räägiks mõni puhastwerd potipõllumees, aga et seda kõneleb inimene, kes ütleb ennast tegelikult maad hariwat, see paistab isegi Holberg'i kohta nagu natuke palju olewat. Lugu on aga sar-

nane, et meil põllumajanduse aasta alguspäew on juba Eesti wabariigi algusest peale jüripäewast üle wiidud 1. mai peale. Selle alguspäewa peale tuleks käesolewas seaduseski jääda. (Segane wahelhüüe põllumeeste rühmast.) Härra Päts, Teil ei pruugiks tõesti mitte sellest presidendi ametist nii palju unistada, et Teie kõik muu unustate.

Juhataja A. Jürman: Härra Gustawson, paluksin asja juurde jääda. (K. Päts, põl.: Härra Gustawson, ega Teie wallamajas miitingul pole.)

O. Gustawson (is): Ma arwan, et Teie kohta sama maksab. Teiegi ei ole miitingul. Teie olete samuti Riigikogus.

Juhataja A. Jürman: Paluksin kahekõned lõpetada.

O. Gustawson (is.): Kõige parem on selles, mis teistele soowitatakse, ise tegelikult eeskujuks olla. Ma arwan, et härra Holberg'i erilise armastuse ja poolehoiu peale waatamata endiste omanikude wastu, tuleks siiski jääda üldtunnustatud põllumajanduse aasta alguspäewa 1. mai juurde. Põllutöömisteeriumi poolt on see, et meie käesolewat seadust 1. maiks wastu wõtta ei saa. Kui aga seadus puudub, siis... (K. Tonkman, põl.: Kuuedaks saame.) Härra Tonkman, olge nõnda lahke ning wõtke kätte ja waadake rendilepinguid, ükski neist pole sõlmitud 6. maist, waid kõigi tähtajad on 1. mail. Ma arwan, et seadust, mis weel wastuwõtmata, ei saa maksma panna.

Juhataja A. Jürman: Fakti- seks märkuseks on sõna rkl. Holberg'il.

J. Holberg (põl.): Härra Gustawson'iga ei saa muudu, kui peab talle seaduse teksti ette lugema: „Kui tagasiandud warandused põllutöömisteeriumi poolt üle wõetud ja kolmandatele isikutele wälja renditud wõi teiste tehingute põhjal edasi antud, jääwad põllutöömisteeriumi poolt nende waranduste kohta sõlmitud lepingud jõusse, kusjuures omanikud wastawas osas põllutöömisteeriumi õigustesse ja kohustesse astuwad, arwates 1. maist 1925. a. peale“. Siin on öeldud 1. maist 1925. a., aga minu ettepanek on 1. juuni 1925. a. Nii et selle tõttu siin ühtegi wälja ei tõsteta.

Juhataja **A. Jürman**: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja **J. Temant**: Mis puutub terminisse, siis mina leian, et ma härra Holberg'i ettepanekuga ühineda wõin ja arwan, et siin tõesti mingisugustest väljatõstmistest juttu olla ei wõi. Küsimus on selles, kes astub põllutöömisteeriumi asemele nendesse õigustesse ja kohustesse, mis põllutöömisteeriumil üleantawate maade kohta oli. Teiselt poolt arwan mina, et riik ei taha ka enast rikastada, kuna härra Gustawson arwab, et tuleks 35% wõtta. Riik seda ei taha ega ei tohi, ja sellepärast on see ettepanek, mis Riigikogu liige härra Gustawson teeb, wastuwõtmatu. Termini suhtes teen mina ettepaneku wastu wõtta härra Holberg'i ettepanek, 1. mail 1925. asemele panna 1. juuni 1925. a. § 6 tuleks wastu wõtta sellel näol, kuidas see on ette pandud, peale rkl. Holberg'i ettepaneku ja selle ettepaneku, mis rkl. härra Jaanis'e poolt tehti. Mina arwan, et täiendus „kui ka kooli- ja arstikohad“ on wastuwõetaw.

Juhataja **A. Jürman**: Sisse on tulnud § 6 kohta järgmised parandused: Rkl. Gustawson'i poolt: 1) Esimeses lõikes, „1. maist 1925. a.“ ja „1. maid 1925. a.“ asemele wõtta „1. maist 1926. a.“ ja „1. maid 1926. a.“ 2) esimeses lõikes wõtta „10%“ asemele „35%“. Siis on ettepanek rkl. Jaanis'e poolt: Teises lõikes pärast sõnu „§ 15 punkt a põhjal maasaajatele kätte antud“ juurde lisada „kui ka arsti- ja koolikohad“.

Rkl. Holberg'i poolt on ettepanek tehtud 1. lõikes wõtta sõnade asemel „1. maist 1925.“ sõnad „1. juunist 1925.“

Esimeses lõikes on termini kohta kaks paralleel-ettepanekut tehtud. Ma kawatsen need kõigeenne hääletamisele panna, selle järele tuleb protsendi ja peale selle rkl. Jaanj'se parandus-ettepaneku hääletamine.

Hääletamisele tuleb rkl. Gustawson'i ettepanek — wõtta esimeses lõikes igalpool termin „1. mai 1925.“ asemele termin „1. mai 1926.“ (Hääletatakse.)

Hääletamisele tuleb rkl. Holberg'i ettepanek — wõtta „1. mai 1925.“ asemel „1. juuni 1925.“ (Hääletatakse.)

Rkl. Gustawson'i ettepaneku poolt on antud 22, rkl. Holberg'i ettepaneku poolt 32 häält, seega ei ole kumbki ettepanek

absoluutset enamust saanud. Asun ettepanekute „poolt“ ja „wastu“ hääletamisele.

Hääletamisele tuleb rkl. Holberg'i ettepanek. (Hääletatakse.) Ettepaneku poolt on 32, wastu 22 häält. Hääletamisele tuleb rkl. Gustawson'i ettepanek. (Hääletatakse.) Ettepaneku poolt on 23, wastu 31 häält. Seega on rkl. Holberg'i ettepanek wastu wõetud.

Hääletamisele tuleb parandus, mis käib esimeses lõikes lõpulauses olewa protsendi kohta, nimelt „10%“ asemele wõtta „35%“. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek tagasi lükatud. (Hüüded: Ära luge da!) Asun uuesti hääletamisele. (Hääletatakse.) Ettepaneku poolt on 25, wastu 28 häält. (L. Johanson, sd.: Sedelitega!) Palun sedelid välja jagada. (Hääletatakse.) Poolt on 31 häält, wastu 31 häält, erapooletuid — 1, seega on ettepanek tagasi lükatud.

Panen hääletamisele rkl. Jaanis'e ettepaneku. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

Panen hääletamisele § 6 ühes wastuwõetud parandustega. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on § 6 wastu wõetud.

Aruandja **J. Temant** kannab ette ja nähtawa enamusega wõetakse wastu § 7.

§ 7. Kõik tagasiantawad kinniswarad eraldatakse riiklikust maatagawarast riigimaade planeerimise korras ning kantakse eriuksustena kinnistusraamatusse nende omanikkude wõi nende õigusjärglaste nimele ühes wastawa osaga kogu wõõrandatud üksuse peal lasuwatest hüpotekaarwõlgadest. Wõlgade jaotamisel wõlauskujate nõusolekut tarwis ei ole. Wõlgade jaotamine sünnib wastawalt maahindamisest saadud puhaskasu määrale põllutöömistri otsuse järele.

Aruandja **J. Temant** (loeb):

§ 8. Kinnistustehingud, mis käesolewa seaduse alusel ette wõetakse, välja arwatud tehingud § 4 põhjal ja § 7 tähendatud õigusjärglaste nimel, on kõigist riigi kasuks wõetawatest maksudest wabastatud.

Põllutööminister **A. Kerem**: Ma teen siin lühikese redaktsioonilise paranduse teises reas pärast sõnu „välja arvatud tehingud § 4“ juurde lisada „ja § 4 a“. See parandus on oleval täna minu poolt tehtud parandusest.

Juhataja **A. Jürman**: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja **J. Temant**: Ühinen selle parandusega.

Juhataja **A. Jürman**: Panen selle paranduse hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on see parandus wastu võetud.

Nüüd tuleb hääletamisele § 8 ühes parandusega. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on § 8 wastu võetud.

Seega on käesolew seaduseelnõu II lugemisel wastu võetud, välja arvatud § 4., mis üldkommissjoni tagasi anti.

7. Kütide määruse § 6 muutmise seadus — I lugemisel. Üldkommissjoni aruandja **M. Martinson**: Kütide määruse § 6 on meil juba kolmat korda

muutmisel. Teda on muudetud 20 ja 22 aastal, ja muudetud sellepärast, et töötasu hinnad on võrdlemisi tõusnud, mille tagajärjel praegune muutmise paratamatuks saanud. Kõigi teiste kütide eest on tasu tõstetud, kuna erikütidel, mida walitsuse asutused ja walitsuse ametnikud teinekord paratamata on sunnitud tarwitama, tasu endiseks on jäänud. Ei oleks õiglane, kui nüüd peaks inimesed 1922. a. määratud tasu eest kütiti minema, kuna need praegustele oludele enam sugugi ei wasta. Sellepärast on walitsuse poolt esitatud see seaduseelnõu, olgugi et põhimõtteliselt walitsus sellel seisukohal asub, et tuleks sarnane erikütide tarwitamine täielikult ära jätta. Kuna aga siiski praegune olukord seda nõuab, ei saa meie sellest weneaegsest pärandusest loobuda ja tuleb tema weel lähemas tulewikus tarwitusele jätta. Üldkommissjon wõttis selle muutmise selsamal kujul wastu, nagu walitsus tema Riigikogule esitas. Ma teen üldkommissjoni nimel ettepaneku seadus I lugemisel wastu wõtta.

Juhataja **A. Jürman**: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu võetud.

8. Hoolekandeseadus — II lugemisel. Töökaitse komisjoni aruandja **L. Johanson** kannab ette ja eraldi hääletamisel wõetakse wastu nähtawa enamusega §§ 113—116.

§ 113. Kõik wanade- ja wigastekodude hoolealused on kohustatud ennast kodu põhikirja, kodukorra ja juhataja seaduslikkude korralduste alla painutama ja neid täpisealt täitma. Kodukorra wõi põhikirja rikkujaid, niisama ka kodu juhataja korraldustele wastutõrkujaid on kodu juhataja õigustatud karistama distsiplinaarkorras noomitusega, teenitud töötasu mahaarwamisega kunni poole töötasu suuruseni ja kartseri (eraldi ruumi) panemisega mitte kauemaks kui kolmeks päewaks. Pimedad kartserid on keelatud.

§ 114. Asutuses walmistatud saaduste müügist läheb 50% asutuse kasuks, tööabinõude muretsemiseks ja korrashoidmiseks, kuna ülejäänud osa hoolealustele välja maksetakse.

Hoolealustele maksetakse tasu ka majapidamises tehtud tööde eest asutuse juhataja poolt kokkuseatud ja wastawa maakonna- wõi linnawalitsuse poolt kinnitatud taksi järele.

§ 115. Kui hoolealused asutusest lahkuda soowiwad, samuti ka juhtumistel, kui nende sugulased wõi omaksed soowiwad neid oma hoole alla wõtta, lastakse hoolealused wiibimata kodust välja, kusjuures nendele kodust lahkumiseks tarwilikud riided, pesu ja jalanõud kaasa antakse.

Korduwal kodusse tulemisel ja sealt lahkumisel ei anta lahkujale mitte rohkemal määral ega lühemal tähtajal riideid, pesu jne., kui koduswiibijaile samaks ajaks määratud.

Samadel alustel ja samal määral antakse riideid, pesu ja jalanõud kaasa ka perekondadest ülalpidamiselt lahkujatele.

Perekonnast lahkumise soow antakse teada sellele omawalitsuse asutusele, kes hoolealuse perekonda paigutanud, kuna kodust lahkumise soowiga kodu juhataja poole tuleb pöörata, kes sellest omawalitsuse asutusele teada annab.

§ 116. Wanade- ja wigastekodu korraldajaks on juhataja, kes asutuse tegevuse ja temas walitsewa korra eest wastutab.

Aruandja **L. Johanson** (loeb):
 § 117. Wanade- ja wigastekodul on põhikiri, mis töö- ja hoolekandeministeeriumi poolt väljaantud normaalpõhikirja põhjal kokku seatud ja viimase poolt kinnitatud.

Põhikirjades määratakse kindlaks ka hoolealuste wastuwõtmise kord.

R. Penno (as.): Kuna omawalitsuse komisjoni esitajal härra Juhkam'il võimalust ei olnud tema peale pandud ülesandeid täita, palus ta mind selle paragrahwi kohta järgmise paranduse teha. Tema poolt soovitatakse § 117 redigeerida järgmiselt: „Wanade- ja wigastekodul on kodukord, mis maksma pandud asutuse poolt, kellele kodu kuulub“.

Ma pean tähendama, et mina täiesti selle parandusega ühinen, ka omawalitsuse komisjon on parandusega ühinenud. Omawalitsuse komisjon arwab, et igatahes loomulik ei ole, et asutused, kes ellu kutsuwad mõned wanade- wõi wigastekodud, et need asutused oma poolt seal mingit korda luua ei saa, waid see kord luuakse töö- ja hoolekandeministeeriumi poolt.

Juhataja **A. Jürman**: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja **L. Johanson**: Härra Penno parandus näeb ette kodukorda, kuna käesolewas paragrahwis räägitakse põhikirjast. Kui kodukorra wõi põhikirja kokkuseadmine iga üksiku asutuse hooleks jääb, siis saab ta üle riigi mitteühtlane, see aga ei ole soovitaw. Sarnased kodukorrad tulewad kokku seada teatud alustel, mida kõigekompetensem on wälja töötama töö- ja hoolekandeministeerium, ja ma ei näe selles mingisugust omawalitsuste õiguste riiramist ega piiramist. Kui aga siiski ettepanek tehakse, et omawalitsused kodukorra kokku seawad, siis hakatakse sellega jällegi anarkiat looma, et ühes kodus oleks ühesugune kodukord ja teises teistsugune. Minu arwates põhjeneb see ettepanek arusaamatusel.

Juhataja **A. Jürman**: Rkl. Penno poolt on ettepanek tehtud: § 117. wastu wõtta järgmises redaktisioonis: „Wanade- ja wigastekodul on kodukord, mis maksma pandud asutuse poolt, kel-

lele kodu kuulub.“ (Hääletatakse.) Ettepaneku poolt on 23, wastu 17 häält, seega on § 117. uues redaktisioonis wastu wõetud.

Aruandja **L. Johanson** kannab ette ja eraldi hääletamisel wõetakse wastu nähtawa enamusega §§ 118—121.

§ 118. Hoolealuste perekondade ülalpidamisele paigutamise korral tehakse ülalpidamisele wõtja isiku ja ülalpidamisele andja omawalitsuse wahel kirjalik leping, kus wastastikkused õigused ja kohused üles tähendatakse.

§ 119. Abitarwitajat wõib ainult niisugusesse perekonda ülalpidamisele anda, kelle kohta kindlad teated on, et see perekond hoolealuse eest tarwilikult hoolitseta tahab, seda teha suudab ja kelle kodu terwishoidlikkudele nõuetele wastab. Ühtlasi tuleb ka silmas pidada hoolitsemise wõimaluse kestwust.

§ 120. Perekonda ülalpidamisele antud isikud on kohustatud jõukohast tööd tegema samadel alustel, nagu wanadekodus wiibijad.

Arsti otsusel wõib omawalitsuse asutus hoolealuse tarwitamist niisugustele töödele ära keelata, mis hoolealusele üle jõu wõi tema terwisele kahjulikud on.

§ 121. Kui abitarwitaja abi oma kodu saab, peab abiandja asutus selle järele walwama, et abi õieti tarwitataks, eriti selle järele, et laste ülalpidamist ja kaswatust hooletusesse ei jäeta.

Kui hoolealune perekonda paigutatud, peab selle järele walwama, et ülalpidamisele wõtja oma kohuseid täidaks.

Tähendatud ülesannete teostamiseks peab omawalitsuse asutus tarwilikku järelwalwet korraldama nii, et vähemalt neli korda aastas igat hoolealust tema asupaigas waatamas käiakse.

Aruandja **L. Johanson** (loeb):
 § 122. Kui perekond, kuhu hoolealune ülalpidamisele paigutatud, oma kohuseid ei täida, lepingut rikub, tarwilikul määral riideid wõi toitu ei anna wõi perekonnaliikmed hoolealust piinawad wõi pekswad wõi temaga muul kõlbmatul wiisil ümber käiwad, on sellel asutusel, kes hoolealuse perekonda paigutanud, õigus

ja kohustus hoolealust perekonnast ära võtta ja mujale paigutada.

R. Penno (as.): Selles paragrahwis on tähendatud, et kui perekonnaliikmed hoolealust piinawad wõi peksawad wõi nendega muul kõlbmatul wiisil ümber käiwad, siis, kui juba nii kaugele minnakse, on see karistataw. Sellepärast palun lõppu lisada sõnad: „kriminaalkuriteo tundemärkide olemasoleku korral asjast prokuratuurile teatades süüdlaste wastutusele wõtmiseks.“

Juhataja A. Jürman: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja L. Johanson: Karistused on ette nähtud paragrahwis 174, eriti 176. Kui aga otstarbekohaseks peetakse sisse wõtta, et tingimata igal korral tuleb prokuratuurile teatada, siis mina töökaitse komisjoni nimel selle wastu waidlema ei hakka.

Juhataja A. Jürman: Aruandja on töökaitse komisjoni nimel ühinenud tehtud parandusega, siis see parandus hääletamisele ei tule, kui keegi selle wastu ei ole. Hääletamisele tuleb § 122. ühes parandusega. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on § 122. ühes parandusega wastu wõetud.

Aruandja L. Johanson (loeb):

VII peatükk.

Hoolekanne nõdrameelsete ja langetõbiste eest.

§ 123. Iga isik, kelle hoole all nõdrameelne wõi langetõbine elab, on kohustatud selle eest hoolitsema, et hoolealune kuritöid ega korrarikumisi toime ei saaks panna, seltskonnale kardetawaks wõi hädaohtlikuks ei saaks, ega wabalt ümber ei hulguks.

Juhataja A. Jürman: Sõna on rkl. Johanson'il.

L. Johanson (sd.): Selle paragrahwi kohta on arstide selts saanud märgukirja, kus tema soowitab wastu wõtta „nõdrameelse“ asemele „waimuhaige“, põhjendades seda sellega, et waimuhaige on palju laialdasem mõiste kui nõdrameeleline. Nõdrameeleline

wõiks käia ka waimuhaigete kohta. Riigikogu muidugi wõib otsustada, kumba sõna tema soowib wõtta. Praegumaks-wates seadustes on tarwitusel nõdrameeleline.

Juhataja A. Jürman: Ettepanek on tehtud wõtta sõna „nõdrameelne“ asemele „waimuhaige“. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud. Hääletamisele tuleb § 123. ühes parandusega. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on § 123. ühes parandusega wastu wõetud.

Aruandja L. Johanson (loeb): „§ 124. Keelatud on nõdrameelseid ja langetõbiseid kinni pidada terwiswastalikes ruumides, samuti neid kettidega, köitega ja muude sarnaste abinõudega kestwalt siduda nende kinnihoidmiseks“.

Siin oleks wastawalt § 123. wastu wõtta parandus „nõdrameelse“ asemele „waimuhaige“.

Juhataja A. Jürman: Kodukorra seletuste põhjal läheb see parandus ilma hääletamiseta kõigis paragrahwides läbi. Panen § 124. hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on § 124. wastu wõetud.

Aruandja L. Johanson kannab ette ja eraldi hääletamisest wõetakse wastu nähtawa enamusega §§ 125—130.

§ 125. Waimuhaigete ja langetõbiste jaoks, kelle eest hoolitsemist nende kodus wõi perekonda andmise teel küllalt otstarbekohaselt teostada ei saa, asutatakse töö- ja hoolekandeministeriumi poolt ja tema kulul terwishoiu peawalit-suse korraldusel, sellekohased rawitsus-asutused ja warjupaigad. Rawitsus-asutustesse paigutatakse need waimuhaiged ja langetõbised, kes rawitsust ja arstiabi tarwitawad wõi keda loodetawasti weel parandada wõib, kuna arstiabi mittetarwitajad ja parandamatud warjupaikadesse asetatakse.

§ 126. Eelmises paragrahwis nimetatud asutuses ja perekondades peetakse waimuhaigeid ja langetõbiseid ülewal ja rawitsetakse neid:

1. töö- ja hoolekandeministeriumi kulul;

2. hoolealuste eneste kulul, kui nendel selleks warandust wõi sissetulekuid on;

3. nende isikute kulul, kes hoolealuse eest kohustatud on hoolt kandma;

4. sarnasel teel, et osa kulusid kannawad p. 2. wõi 3. nimetatud isikud wõi mõlemad üheskoos, kuna osa kulusid töö- ja hoolekandeministeerium kannab.

§ 127. Kui waimuhaigel wõi langetõbisel, keda käesolewa seaduse § 125. põhjal wastawasse asutusesse wõi perekonda paigutatud, on sissetulekuid wõi warandust, mis sissetulekut annab, kaetakse sellest sissetulekust tema ülalpidamise ja rawitsemise kulud. Kui niisuguseid ei ole wõi nendest sissetulekutest nimetatud kulude katmiseks ei jätku, katawad kulud wõi ainult puudujäägi tema omaksed wõi sugulased, kes tema eest kohustatud on hoolt kandma. Kui wiimaseid ei ole wõi kui nad ei suuda neid kulusid katta, siis katab puudujäägi wõi ka kõik kulud töö- ja hoolekandeministeerium.

Töö- ja hoolekandeministeerium tasub kõik waimuhaige wõi langetõbise ülalpidamise kulud ka sel juhtumisel, kui tema perekond ehk sugulased wõi omaksed enese wõi oma perekonna ülalpidamise wõimaluse kaotada wõiwad waimuhaige ja langetõbise rawitsemise ja ülalpidamise kulude katmise tagajärjel.

§ 128. Waimuhaige ja langetõbise saatmist omast elukohast rawitsusasutusesse, warjupaika wõi perekonda korraldab, annab tarwilised saatjad ja, kui waimuhaigel wõi langetõbisel enesel ega tema sugulastel see wõimalik ei ole wõi eelmises paragrahwis tähendatud raskusi sünnitada wõib, kannab kulud see omawalitsuse asutus, kus waimuhaige wõi langetõbine asutusesse paigutamise ajal wiibib.

§ 129. Soowiawaldused waimuhaige wõi langetõbise paigutamise üle rawitsusasutusesse, warjupaika wõi perekonda täielikul wõi osalisel töö- ja hoolekandeministeeriumi kulul, awaldatakse selle walla-, alewi- wõi linnawalitsusele, kus waimuhaige wõi langetõbine elab. Walla-, alewi- wõi linnawalitsus kogub tarwilikud andmed waimuhaige wõi langetõbise enese ja tema sugulaste ja omakste warandusliku seisukorra üle, muretseb kohalikult ametlikult arstilt teated haiguse iseloomu kohta ja esitab terve materjaali ühes oma arwamisega otsustamiseks töö-

ja hoolekandeministeeriumile, kes tehtud otsused wastawale omawalitsuse asutusele teatab ja tarwilikud korraldused teeb.

§ 130. Waimuhaigete ja langetõbiste ülalpidamise kulude suuruse riigi poolt ülewalpeetawates rawitsusasutustes ja warjupaikades wõi perekondades määrab kindlaks töö- ja hoolekandeministeerium.

(Sekretääri kohale asub abisekretäär **J. Holberg.**)

Juhataja **A. Jürman**: Kuna Riigikogu töö üle kahe tunni kestnud, siis tuleks waheaeg määrata. (Hüüded paremalt poolt: Lõpetada!) Soowitakse koosolek lõpetada. (Hüüded: Edasi pidada!)

R. Penno (as.) kohalt: Teen ettepaneku koosolek lõpetada.

Juhataja **A. Jürman**: Sõna on rkl. Johanson'il.

L. Johanson (sd.): Mina waidlen selle ettepaneku wastu. Käesolew seadus on pikemat aega Riigikogus arutamisel olnud ja ta tuleks ükskord wastu wõtta wõi jälle wastawad paragrahwid anda nendesse komisjonidesse, kuhu soowitakse. Täna oli wanematekogu koosolek ja seal arwati tarwilikuks isegi neli koosolekut nädalas pidada. Käesolewal nädalal on wõimalik ainult kaks koosolekut pidada ja sellepärast wõib weel väga hästi kaks tundi tööd teha. Pealegi on järjekorras ootamas põlise maatarwitamise seadus, mis peaks eriti huwitama asunikude esitajaid.

Juhataja **A. Jürman**: Panen koosoleku lõpetamise ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Poolt on 16 häält, wastu 21, seega on ettepanek tagasi lükatud.

Kuulutan weerandtunnilise waheaja.

Waheaeg algab kell 9.10 min.

Koosolekut juhatab abiesimees **A. Jürman**.

Sekretääri kohal abisekretäär **J. Piiskar**.

Juhataja **A. Jürman**: Riigikogu koosolek kestab edasi.

Aruandja **L. Johanson** kannab ette ja nähtawa enamusega wõetakse wastu § 131.

VIII peatükk.

Hoolekanne õnnetusjuhtumiste puhul.

§ 131. Isikutele, kes looduslike õnnetuste, nagu tulekahju, weeuputus jne. all kannatanud ja selle läbi peavarju kaotanud, on see walla, alewi wõi linna omawalitsus, kus kahjukannataja elab, kohustatud esialgset peavarju andma, kunni neil enestel korda läheb korterit leida wõi walla-, alewi- wõi linnawalitsus seda neile kätte juhatab. Isikute ja perekondade eest, kes õnnetuse läbi oma waranduse ja eluüalpidamise wõimalused on kaotanud, peawad maakonna, alewi wõi linna omawalitsused hoolit-

sema kunni nad ise teenistust leiawad, mis üalpidamist wõimaldab, wõi sarnane teenistus nende walla-, alewi- wõi linnawalitsuse poolt kätte juhataakse.

9. Koosoleku Juhataja **A. Jür-**
lõpetamine **man:** Ettepanek on teh-
kwoorum tud kwoorum kindlaks te-
puudumisel. ha. Palun sekretääri kõr-
walruumidesse helistada.

Koos on 31 Riigikogu liiget, seega puudub kwoorum.

Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 9.30 min.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu abiesimees **A. Jürman.**

Sekretäär **T. Kalbus.**

Abisekretäär **J. Holberg.**

Abisekretäär **J. Piiskar.**